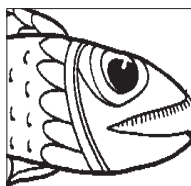

Újpesti

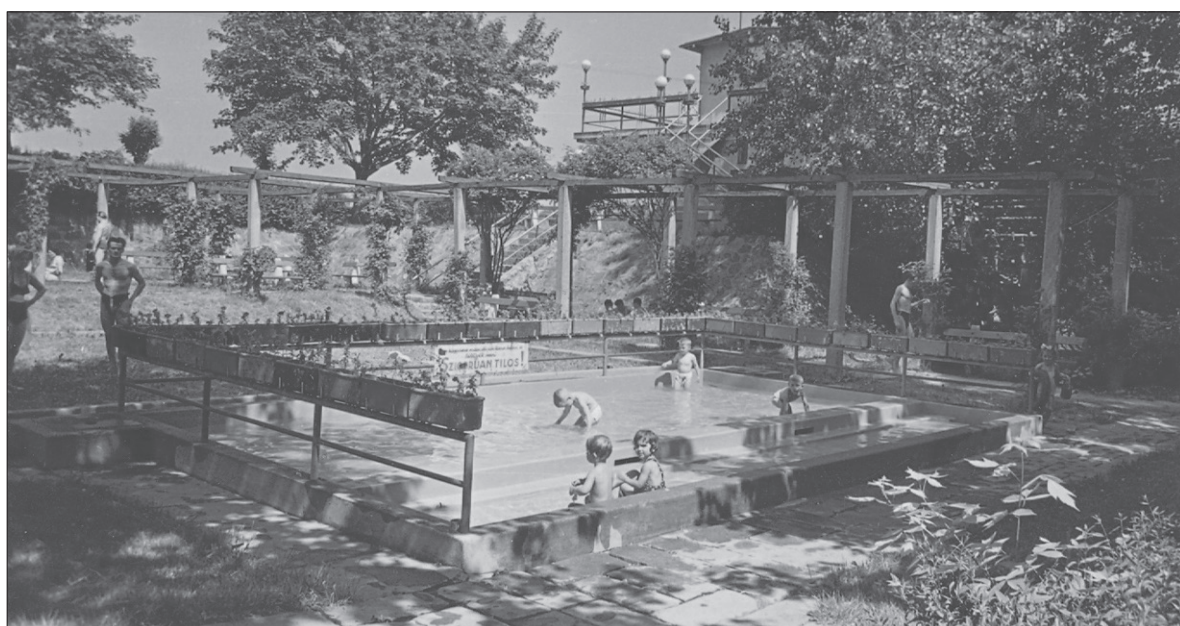
Helytörténeti
Értesítő

2014. június
XXI. évfolyam 2. szám

Hajdanán Lidónak nevezték nagyszüleink, dédszüleink a Dunának azt a homokos partszakaszát, ahol a forró nyári napokon oly jól esett megmártózni, hűsölni a folyó tiszta vizében. Ám a szabadstrand – hála a gondos gazdának, az Egyesült Izzó legendás vezérigazgatójának – UTE Duna-fürdő néven kiépített stranddá és vízi sportteleppé vált, még a villamosjárat meghosszabbítását is kikövetelve. A hatalmas parkban az árnyas fák között nagymedence és gyermekmedence várta a vakációzó újpestieket éppúgy, mint a munkából betérőket. Az új strandot a víz alatti fényekkel megvilágított, lelátóval övezett versenymedence tette impozánssá, az akkori Európában egyedülállóvá.

Tavasztól őszi generációk nőttek fel a Tungi árnyas fái alatt, a medencékben lubickolva vagy éppen a lugasnál lábtengetőzva, közben úszástudásukat is itt megszerezve. A napbarnított, rézbőrű, szikár úszómester, Csukor Laci bácsi évtizedeken át drákói szigorral és mai szemmel nézve bizony elavult módszerekkel, de mindenkit megtanított úszni: sovány és kövér, félős vagy vakmerő, picur vagy korosabb ifjú vacogott hűvösebb nyári reggeleken a hidegvízű nagymedence partján, figyelve a sípszót és a rekedtes hangú parancsokat. A napsütötte medencékből vidám zsvivaj szállt a Duna-parti csónakházakból induló kajakozók felé, a büféből a sült kolbász, a lángos illatát messze vitte a szél, de a strand emlékét mégsem tudta elfújni... □ *Kőrös Márta*

Ujpest strandja a sajtóban (1939–1946)

„Kibővült az UTE-uszoda. A maga nemében páratlan UTE-uszoda egyre nagyobb látogatottságnak örvend. A gyönyörűen füvesített területen a közönség minden kényelmet megtalál. Az idei építkezések során ismét bővült az uszoda és pedig akként: hogy a közös strandon és a sportuszodában is van gyermekmedence.” (Független Ujság, 1939. június 24.)

„A mult heti trópusi meleg a fürdőzők ezreit csalta ki az egyetlen ujbpesti strandra: az UTE-uszodába. Szombaton és vasárnap közel 4000 ember fürdött az uszoda medencéiben és legalább 1000 ember nem tudott jegyhez jutni. Ez a körülmény is igazolja, hogy Ujbpestnek mulhatatlanul szüksége van egy nagyszabású városi strandfürdőre.” (Független Ujság, 1939. július 22.)

„Uszók toborzása. Az UTE augusztus 7-én, pénteken délután fél 6 órakor a megyeri Tunggram uszodában 12-18 éves fiuk és leányok részére versenyt rendez. Jelentkezés a helyszínen.” (Független Ujság, 1942. augusztus 1.)

„Teljesült az ujbpesti dolgozók vágya június 1-én virágzó pompájában megnyitotta kapuit az ujbpesti uszoda. A hivatalos átadáskor a város vezetősége, a rendőrség, a Tunggram üzembizottsága képviseltette magát. Ujjáéledt az uszodánk, szinte elfelejti az ember, hogy városban van és teljes kikapcsolódást jelent az embernek az a látvány, ami a bejárat átléptekor tárul az ember szeméi elé. Csodás futórozsák kellemes illattal töltik meg az uszodát. A kis virágtartó edények övezik körül a gyermek medencéket, melyekben kis porontyok lubikolnak és a régi uszómaster szakértő szigorú utasításai szerint sajátítják el az uszás nagy és nehéz mesterségét. Ujjongó lélekkel sétálunk körül minden egyes cserjést, lugast, fát, minden a Tunggram odaadó munkájának eredménye. Száll a hinta, forog a kerék, játszóterek zsuffolva gyerekekkel, medencék komoly sportolókkal, uszókkal, pólózókkal, vidám hangok vegyülnek az eddig hallgató uszoda környékére. Megszűnt a korlát az uszoda és a

strand között, szabad a választás, tetszés szerint elégítheti ki mindenki, mind a szórakozási, mind a sportbeli igényeit. A zenét a közismerten kiváló Tunggram zenekar szolgáltatja majd.” (Független Nemzet, 1946. június 6.)

„Szombaton jól sikerült versenyt rendezett az UTE vízisport szakosztálya a Tunggram pompás strandtelepén. Nagy nézősereg előtt jó rendezésben peregetek az uszós számok, melyeknek a legnagyobb részét az ujbpestiek nyerték, helyenként igen erős vetélkedésben. Nagy megbotránkozást okozott, hogy a kizárt Sárosi edző pártján álló fiatalok egy része a versenyen nem indult, ezek hétfőn szigorú fegyelmi eljárás alá kerülnek. Az uszós számok után az UTE és Vasas vízipólócsapatai játszottak bemutató mérkőzést.” (Független Nemzet, 1946. június 14.)

„Az átalakított és gyönyörűen rendbehozott UTE-uszodát szombaton nyitották meg. Bár több neves versenyző nem indulhatott, mégis szép küzdelmek alakultak ki és a versenyszámok nagyrésztében az UTE uszói szereztek meg az elsőség dicsőségét. Kiemelkedik Vámos Adél eredménye, aki ismételten legyőzte a hosszú időn keresztül legjobb Novák Ilonkát a 100 m gyors uszásban, 100 m hölgy melluszásban Sümegi Klára harmadik, hátban Nádor Zsuzsa második, Vámos harmadik. [...] Megnyerte az UTE csapata a 4×100-as gyorsváltót, az 50-es hölgyváltót. [...] Az uszós számok után barátságos vízipólómérkőzést játszott az UTE a Vasassal. Eredmény: 3:3.” (Szabad Ujbpest, 1946. június 15.)

„A Tunggram zenekar hangverseny sorozatot indít az UTE megyeri strandtelepén. A népszerű zenei műsorok vasárnap délutánonként kerülnek előadásra.” (Szabad Ujbpest, 1946. június 26.)

„Az UTE uszós szakosztálya szombaton és vasárnap délután 5 órai kezdettel kétnapos uszóversenyt rendez. A verseny keretében tartják az UTE–FTC vízipóló rangadó mérkőzést, vasárnap UTE–BRE kupamérkőzés lesz.” (Szabad Ujbpest, 1946. augusztus 10.)

(Összeállította: Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tiszteltetbéli elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYI JÁNOS
DR. KRISKA GYÖRGY
KRIZSÁN SÁNDOR
LŐRINCZ RÓBERT
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
DR. DERCE TAMÁS jogász,
történész
FORGÁCS ANDRÁS okl. gépészmérnök
HÉTVÁRI ANDREA költő, író
HIRMANN LÁSZLÓ tanár
gimnázium-igazgató
DR. HOLLÓSI ANTAL sebész főorvos,
orvos igazgató
JOLSVAI ANDRÁS író, szerkesztő
KÖRÖS MÁRTA ny. tudományos
munkatárs (OKI)
DR. KRISKA GYÖRGY egyetemi
adjunktus, tudományos főmunkatárs
(ELTE, MTA ÖK Duna-kutató
Intézet)
LŐRINCZ RÓBERT könyvtáros
SZÖLLŐSY MARIANNE helytörténeti-
gyűjtemény-vezető
VARGA KÁROLY ny. MÁV
főmérnök-főtanácsos

Kiadja:
Újpest Önkormányzata
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
SPÁCIUM BT.
Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2014. június
XXI. évfolyam 2. szám

A Tungi (részlet)

1	KÖRÖS MÁRTA <i>Volt egyszer egy Tungi...</i>
	Múltidéző
2	<i>Újpest strandja a sajtóban (1939–1946)</i>
	Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
	Tanulmány
4	DR. DERCE TAMÁS <i>Dr. Ugró Gyula kártyavára, 2. rész</i>
	Közlemények
8	LŐRINCZ RÓBERT <i>A magyar lóidomítás egyik bölcsője, Káposztásmegyer 1852–1906, 2. rész</i>
11	VARGA KÁROLY <i>Az Istvántelki MÁV Főműhely Testvériség kultúregyesülete</i>
13	HÉTVÁRI ANDREA <i>Újpest sajtótörténete, 4. rész: A mindig érdekes és színes Újpesti Hírlap</i>
15	DR. HOLLÓSI ANTAL <i>Neogrády László 100. születésnapjára</i>
17	FORGÁCS ANDRÁS <i>Ki volt Forgács Vilmos? 2. rész</i>
21	JOLSVAI ANDRÁS <i>Könnyű, nyári vízzen járás</i>
23	DR. KRISKA GYÖRGY <i>Miért pusztul az újpesti Farkas-erdő? 2. rész</i>
	Híres újpestiek
26	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Jónák Gyula</i>
	Interjú
29	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>A nap, a víz, a Duna volt az élete</i>
32	Helytörténeti hírek

DR. DERCE TAMÁS

Dr. Ugró Gyula kártyavára, 2. rész

A megyei törvényhatósági bizottsági tagokhoz intézett Ugró-féle felhívásra az újpesti Függetlenségi Párt gyorsan reagált. Október 5-én, csütörtök estére az újpesti 48-as Függetlenségi Kör³⁹ összejevetelt tartott azzal a céllal, hogy dr. Ugró Gyulától választ kapjon arra a kérdésre, hogy mik a politikai elképzelései. Ugyanakkor azt is szerették volna megtudni, hogy igaz-e az a városban terjedő szóbeszéd, miszerint ki akar lépni a 48-as pártból. A Körben történekről viszonylag részletes beszámolót ad az Újpesti Figyelő 1911. október 8-i száma. Íme, a történet a lap leírása szerint:

„[...] Ugró dr. hosszabb beszédben kijelentette, hogy ő igenis 48-as függetlenségi érzelmű ember, azonban az ország ellen cselekszik az, ki az ország gazdasági érdekeire oly káros parlamenti obstrukciót helyesli – és mivel az ő lelkében az első a nemzet, az ország érdeke, ő igenis elítéli a parlamenti obstrukciót.

A gyűlés zöme a város széléről betévedt néhány Justh-párti kolombos⁴⁰ Ugró beszédét – mint kurtakocsmához illik is – örökös ízléstelen közbeszólásokkal zavarták, mire Dr. Ugró kijelentette, hogy ő nem vitatkozni jött el, hanem politikai meggyőződését akarta kifejezni, s ha továbbra is zavarják, úgy kénytelen a gyűlést elhagyni és tekintettel politikai ellentétükre – a konzekvenciákat levonni.

Ez az egyenes kijelentése kínosan érintette a zajongó hazaffyakat (így!), próbálták egymást lecsendesíteni – azonban dr. Ugró nem várta be az alkoholtól és frázisoktól felizgatott kedélyek lecsillapulását – kijelentette, hogy a 48-as körből kilép és vette a kalapját és magukra hagyta a gyászos leventéket.⁴¹

39 A 19. század utolsó harmadában jelentek meg az úgynevezett körök. Ezek egy része szimpla civil szervezet volt, amelyek mindenféle politikai cél nélkül, kulturális, művelődési, jótékonyági, stb. tevékenységet folytattak. A körök másik része kifejezetten politikai céllal jött létre. A politikai körök – s így az újpesti 48-as függetlenségi kör is – egy adott politikai párt szimpatizánsait, támogatóit fogta össze, lényegében politikai klubként működtek. Fő feladatuk az adott politikai párt elképzeléseinek, programjának népszerűsítése, a választásokon az adott párt támogatása, a helyi politikai viszonyok alakítása, befolyásolása.

40 A korabeli szlengben csavargó, tekerő, semmirekellő ember.

41 ÚHGy, mf 126. db.

Ilyen újpesti előzmények után került sor október 9-én a vármegyeházán a megye törvényhatósági bizottsági rendes ülésére. A gyűlésen több mint négyszáz bizottsági tag vett részt, ami hatalmas érdeklődést jelentett, hiszen ezeken az üléseken rendszerint 50–150 fő szokott megjelenni. A vármegye állandó választmány közjogi szakosztályának határozati javaslata szerint: „[...] bennünket soha nem vezetett pártpolitika és mert afelett való örökös, hogy az országgyűlés képviselőházának működése az ennek biztosítására hivatott házszabályoknak megfelelő legyen, kizárólag magának a képviselőháznak a feladata, és mert végül a lényegét a nemzeti törekvések kivívásában látjuk és ehhez képest a küzdelemben használt taktikának bírálátát alárendeltnek, sőt mivel az ezzel való foglalkozásnak csak az lehet a célja, hogy az ország figyelme a nemzeti követelésektől eltereltesse veszedelmes dolognak látjuk, – Versec város átirata felett napirendre térünk, és azt irattárba helyezzük.”⁴² azaz a vármegye elutasítja Versec álláspontját.

A jegyzőkönyv tanúsága szerint annak ellenére, hogy csak néhányan kértek szót, indulatos közgyűlés zajlott. Folyamatos volt a zajongás, a tetszésnyilvánítás és hurrogás. A közbekiabálásban főleg két újpesti bizottsági tag, Héderváry Lehel⁴³ és Kovácsy Kálmán⁴⁴ jeleskedett. Kovácsy képviselő Ugrót sem kímélte hangos megjegyzéseivel. Az ülésen felszólalt Kossuth Ferenc, a Függetlenségi Párt elnöke is, természetesen a verseci felirat ellen.

„Kossuth Ferenc: [...] Magyarország nagy szerencsétlensége az, hogy valahányszor nemzeti ügyről van szó mindig magyar áll magyarral szemben.

[...] Kovácsy Kálmán: Mindig akad újpesti polgármester.” Más: „Gyömöry Aurél:

42 PL IV–403-a mf 339. db.

43 Héderváry Lehelről (L: Újpesti Lexikon, Kossuth Kiadó, 2002), azzal a pontossággal, hogy a fogságból 1915 decemberében érkezett haza. Díszelnöke volt az újpesti Függetlenségi 48-as Pártnak.

44 Az Újpesti Rákospalotai Atlétikai Klub (URAK) elnöke volt. (L: Újpesti Almanach 1914). Megyei bizottsági tagsága mellett, egyúttal Újpest város képviselője is.

[...]. De követik sajnos számtalan elődeik példáját, akik az osztrák kívánságoknak oly hatalmas háttérrel tulajdonítanak, hogy nem merik felvenni a küzdelmet. [...] De igazuk csak azért van, mert mindig voltak, és most is [...]

Kovácsy Kálmán: Akik ugroltak (Zajos felkiáltás: Ugrók!)

Gyömöry Aurél: [...] oppurtumus politikusok.⁴⁵

A vita végén 203 igennel, 200 nem ellenében a törvényhatósági bizottság elfogadva a választmány albizottságának javaslatát, Versec város átiratát irattárba helyezte, azaz kérésüket elutasította. Ezt követően a jegyzőkönyv a következőket tartalmazza:

„Elnök d. u. 2. órákor az idő előrehaladottságánál fogva a további tárgyalást felfüggeszti azzal, hogy a közgyűlés folytatólagos tartása d. u. ½ 4 órákor lesz. Kmf.

Elnöklő főispán d. u. ½ 4 órákor újból megnyitván a közgyűlést, bejelenti, hogy utólag tudomására jutott, hogy a délelőtt folyamán a szavazás közben az egyik bizottsági tag egy másik bizottsági tagot súlyosan megsértett. Nem tudja, hogy ki követte el a sértést és kit és mivel sértett meg, felkéri tehát az illető bizottsági tagot, hogy jelentkezék és kérjen bocsánatot a közgyűléstől és a sértettől.

Szólásra jelentkezik Kovács Kálmán⁴⁶ biz. tag, aki előadja, hogy ő követte el a sértést Ugró Gyula Újpest város polgármesterén. Védelméül felhossa azt a kiélezett politikai vitát, amely a délelőtt folyamán a közgyűlési teremben folyt, továbbá annak a bizottsági tagnak, akit aposztrofált, politikai pályáját. Ez eljárásért bocsánatot kér a törvényhatósági bizottságtól.

Tudomásul vétetett. Kmf⁴⁷

Kovácsy Kálmán szavait olvasva lehetetlen nem észrevenni a benne rejlő indulatot.⁴⁸ A bizottságtól elnézést kért, de Ugrótól nem, holott a törvény szerint a személyében megsértett képviselőtől is bocsánatot kellett volna kérnie. Az indulat nem kizárólag őt tüzelhette, hanem párttársait is. Ugyanis nem-

csak az éles vitára hivatkozott mentséggént, hanem Ugró Gyula pártpolitikai múltjára, politikai pályájára is. És ebben a két szóban az a ki nem mondott vád is benne van, hogy „azért lettél polgármester, mert a párt támogatott, és most elárultál minket”. „A 100 éves Újpest története Újpest–Rákospalotai Lexikon 1936” Ugró Gyuláról szóló életrajzból az derül ki, hogy Ugró elkötelezett 48-as függetlenségi politikus volt, akit tehetsége mellett politikai nézete és tettei eredményeként az újpesti Függetlenségi Párt – mai politikai zsargonnal élve – frontembere, a többiek által követendő, emblematisztikus figurája volt. Az obstrukció elleni kiállását párttársai, köztük Kovácsy Kálmán is, nyílt árulásnak⁴⁹ tekintették, olyan árulásnak, amelynek az elkövetőjével le kell számolni. S eszerint is cselekedtek.

Október 24-én az újpesti képviselőtestület rendkívüli ülést tartott. A jegyzőkönyvet érdemes szó szerint idézni. Pontosan mutatja, hogy milyen villámgyorsan történt a leszámolás azokkal, akik egy párt stratégiai céljait veszélyeztetik önálló elképzeléseikkel, s hogy ez a leszámolás mennyire kérlelhetetlen volt. Íme, a jegyzőkönyv:

„Felvétellett Újpest r. t. város képviselőtestületének 1911. évi október 24-én tartott rendkívüli közgyűléséről.

Elnöklő dr. Ugró Gyula polgármester megnyitván a közgyűlést, konstatálja annak szabályszerű összehívását, üdvözlí a megjelenteket, s a mai ülés jegyzőkönyvének vezetésével megbízza Dr. Jarmatzky Sándor főjegyzőt, a felszólalni óhajtó képviselőtestületi tagok jegyzésével pedig Berényi Antal h. tanácsost. A mai ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére felkéri Dr. Héderváry Lehel és Dr. Miklós Antal képviselőtestületi tagokat.

3685. kig/1911.

493. kig.

Dr. Jarmatzky Sándor főjegyző Dr. Héderváry Lehel és társainak rendkívüli közgyűlés összehívása iránt benyújtott kérvénye tárgyában, a tanács nevében a következőt terjeszti elő:

Dr. Héderváry Lehel és 78 társa képviselőtestületi tagok „Újpest város vagyoni ál-

45 PL IV-403-a mf 339. db.

46 Itt i-vel, az újpesti újságok is pontos i-vel írják a nevét. Néhány sorral arrébb Újpestet hosszú u-val írja a jegyzőkönyv.

47 PL IV-403-a mf 339. db.

48 Az Újpesti Figyelő 1911. október 15-i száma a következőket írta: „Mikor Ugró Gyula dr. polgármester nem-mel leszavazott, Kovács Kálmán orsz. képviselő nem tudta fékezni temperamentumát, melyet – mint a fiútanuk mondják – többen szítottak és nem is csoda, hogy – ismervé őt – kitört. Súlyos vádakkal illette Ugró Gyula dr-t, aki erős szavakkal utasította rendre Kovácsit.” ÚHGy, mf 126. db.

49 Hogy bizony mennyire árulásnak tekintette Ugró lépését a Függetlenségi Párt, azt jól bizonyítja az Újpesti Ellenzéki újság 1913. január 17-i, „Csufos arculütés” című vezércikke. ÚHGy, mf 25. db.

lapotának megvizsgálása és megállapítása és a városi adminisztráció ellenőrzése” tárgyában rendkívüli közgyűlés sürgős összehívását kérték. E kérelem folytán a közgyűlés a mai napon 4 órára hivatott egybe. Az önálló indítványnak írásban történt konkrét előterjesztése elmaradván a tanács nevében kérem az egybehívást kérelmező urak megbízottját, hogy a mai közgyűlés tárgyát képező konkrét indítványt előterjeszteni szíveskedjék.

Dr. Héderváry Lehel bevezetésképpen kijelenti, hogy a rendkívüli közgyűlés összehívásánál sem őt, sem társait pártpolitikai érdek, avagy egyéni érdek nem vezette. A város autonómiáját ők a legtávolabbról sem óhajtják érinteni, a kérelem előterjesztésénél sem bizalom, sem bizalmatlanság nem vezette őket. Egyedüli céljuk volt az, hogy a képviselőtestület tisztán láthasson, s ezzel elejét vehessék azon rágalmaknak, amelyek szinte a levegőben lógnak, s mellyel a város vezetése úton – útfélen illetetik. [...] Feltétlen és biztos ellenőrzést akarunk gyakorolni, a melynek alapja a legteljesebb objektivitás. E célból, a képviselőtestület köréből egy 9 tagú bizottságot vél kirendelendőnek, fenntartván magának a jogot, hogy a határozati javaslatnak egyik elvtársa részéről történő előterjesztése után a kiküldendő tagok nomillálása iránt javaslatot tehessen.

Dr. Szabó Béla képviselőtestületi tag az általa előterjesztendő határozati javaslat rövid indoklásul megállapítani kívánja azt a tényt, hogy az 1910. évi 94.000 hiteltúllépést a vármegye törvényhatósága nem hagyta jóvá, hogy a szabályrendelet szerint illetékes bizottságok soha meg nem hallgattatnak, hogy házi pénztárunk a közel jövőbe fizetési

kötelezettségeinek nem tehessen eleget, hogy állítólag ez év november 1.[-]én a tisztviselők fizetésére nem jut pénz.

Mindezekből azt a következtetést vonja le, hogy a város közigazgatásának szekere kátyúba került, amelyből azt kiemelni a képviselőtestületnek a kötelessége. A maga és elvtársainak a nevében a következő határozati javaslatot terjeszti elő[:]

Ujpest város képviselőtestülete a város vagyoni állapotának, javadalmainak és jövedelmeinek megállapítása, ezek mikénti szereplésének megvizsgálása és a városi közigazgatás minden ágának ellenőrzése végett saját kebeléből 9 tagú bizottságot küld ki azzal, hogy úgy a tanács, mint az egész tisztikar és segéd személyzet különösen a számvevő osztály, a városi okmány és irattár ezen bizottságnak teljes rendelkezésre álljon, a bizottság pedig eljárásáról a további intézkedések iránt a polgármester vagy helyettese által 15 nap múlva, azaz 1911. évi november hó 8.-ra egybehívandó képviselőtestületi közgyűlésen sürgős jelentést tegyen, illetve javaslatot terjesszen elő.

Felkéri a képviselőtestület Pestvármegye törvényhatóságát, hogy a kiküldött bizottság működésének elősegítése érdekében egy szakközeget küldjön ki, egyben kimondja a képviselőtestület, hogy ezen határozat csak birtokon kívül lett fellebbezhető.

[...] Dr. Ugró Gyula a tanács nevében kijelenti, hogy a határozati javaslathoz teljes egészében és mindenben hozzájárul, a bizottság kiküldetését tartván a tanács az egyedüli célravezető eszköznek arra nézve, hogy a városi hatóság gazdálkodásáról a szájon forgó hírek a maguk helyes világításába helyeztessenek s az adminisztráció helyes vagy helytelen volta kétségtelen megállapítást nyerjen.

Dr. Kis Sándor képviselőtestületi tag azon kijelentése után, hogy a határozati javaslatot ő és elvtársai szintén elfogadják, dr. Héderváry Lehel képviselőtestületi tag a 9.-es bizottság tagjaiul a következőket ajánlja:

Deukovits Imrét
Dr. Szabó Bélát
Dr. Miklós Antalt
Dr. Kis Sándort
Dr. Héderváry Lehel
Phol Károlyt
Fericásny Györgyöt

Ugró Gyula dolgozószobája

Korányi Jenőt
Gyárfás Emilt[.]

A képviselőtestületi közgyűlés a dr. Szabó Béla által beterjesztett s általa valamint Dr. Héderváry Lehel által megokolt határozati javaslatot [...] túlnyomó többséggel elfogadta s a Dr. Héderváry Lehel által javasolt vizsgáló bizottsági tagokat egyhangú határozattal kiküldötte.”⁵⁰

A képviselőtestület a határozat azonnali végrehajtását, fellebbezésre tekintet nélkül, egyhangúlag szavazta meg. A jegyzőkönyv név szerint is felsorolja ez esetben az igennel szavazókat. Magát az alaphatározatot azonban, csak többséggel fogadták el, de ez esetben az igennel és a nemmel szavazók nincsenek külön feltüntetve.

Az idézet egy kicsit hosszú, de érdemes figyelmesen elolvasni, hiszen a politikai leszámolás évezredes forгатókönyvét olvashatjuk. Hivatkozni kell a közösség érdekére, a törvényességre, a pártatlan, pártpolitikától mentes vizsgálatra, amely tulajdonképpen a vizsgálat alá vont személy érdekében történik, az ő jó hírvének a megvédését célozza, hiszen vele szemben semmilyen bizalmatlanság nincs. S hogy a „segítő szándék” tisztasága még jobban igazolható legyen, a teljesen objektív felső hatóság segítségét is kérjük. Réti Ferenc képviselő nem elégedett meg a vármegyei kiküldöttel. Ő egyenesen a belügyminisztérium segítségét kívánta igénybe venni. Javaslatát azonban a testület nem fogadta el.⁵¹ A 9-es bizottság összetétele „teljesen objektív” volt. A kilenc tag közül egy-egy a Munkapárthoz (dr. Antal Miklós), a Szociáldemokrata Párthoz (dr. Szabó Béla) és egy a Vázsonyi Vilmos[-]féle Demokrata Párthoz (dr. Kiss Sándor) tartozó képviselő volt, a többi hat a Függetlenségi Párthoz tagja volt.⁵²

Ugró Gyula előtt nem volt kétséges a további sorsa. A kilences bizottság összetétele egyértelműen a verseci szavazásával megsértett

volt politikai párttársainak adott teret. Azt az egyetlen utat választotta, mellyel méltóságát megőrizhette. 1911. november 7-én a következő levelet intézte a képviselőtestülethez.

„Tekintetes Képviselőtestület!

Évek óta tartó túlerőltetett munkásság következtében sem szervezetileg, sem lelkileg nem bírom tovább azt a tevékenységet kifejtteni, ami ily nagy fontosságú állás betöltéséhez feltétlenül szükséges. A város jól felfogott érdekében is tisztelettel kérem a tekintetes Képviselőtestületet, hogy nyugdíjazásom kimondás mellett engem a polgármesteri állás alól egyidejűleg felmenteni méltóztassék. Emberi gyarlóságomon múlt, ha minden ténykedésem, nem járt azzal az eredménnyel, amit a város üdvére elérni óhajtottam, de az akarat, a város javának előmozdítására sarkalt mindig. Engedje meg tehát a tekintetes képviselőtestület, hogy velem szemben mindenkor tanúsított végtelen jóindulatáért és önfeláldozó támogatásáért mély hálátelt köszönetemet ez úton is kifejezhessem. Tiszteletteljes kérelem megnyitása mellett maradok Ujpest, 1911 évi november hó 7-én. Kiváló tisztelettel Dr. Ugró Gyula polgármester.”⁵³

A lemondó levél nem egy, a vizsgálatától megijedt embert mutat. Annak a városvezetőnek öntudatos levele, aki pontosan tudja, hogy mit tett városáért. Azokhoz szól, akik polgármestersége alatt játszótársai voltak, s élvezték annak előnyeit, s most ellet fordultak. Nem fenyeget, csak kér. Azt, amiről úgy gondolja: őt megilleti. „A város jól felfogott érdekében” (Nem fenyeget, csak kér) „is tisztelettel kérem a tekintetes Képviselőtestületet.” A tisztességes visszavonulás lehetőségét kéri, emlékeztetve a testületet, hogy cselekedeteiben őt, mindenkor támogatta. „Ha hibáztam azt veletek együtt tettem, ha bűnös vagyok, akkor ti is azok vagytok”: „Engedje meg tehát a tekintetes képviselőtestület, hogy velem szemben mindenkor tanúsított végtelen jóindulatáért és önfeláldozó támogatásáért [...]”

A képviselőtestület a kilences bizottság jelentését november 8-án hallgatta meg.⁵⁴

(Folytatjuk...)

50 Fővárosi Levéltár (továbbiakban: HU. BFL) V. 674. 6. k.

51 Réti Ferenc a testületi elutasításba nem nyugodott bele. November 20-án egy 30 tagú küldöttség élén a belügyminiszternél tisztelet, amikor is egy kérvényt nyújtott át. E kérvényben már túlmegy a közgyűlésen javasoltnál. Kérlemzte többek között, a polgármester és a tanács tagjai elleni fegyelmi eljárás megindítását, a képviselőtestület feloszlását, miniszteri biztos kirendelését. (ÜHGy, UF 1911. 11. 26. mf 126. db.)

52 Dr. Antal Miklós párhússágáról szól többek között a 49-es lábjegyzetben említett cikk. Ennek alapján a Nemzeti Munkapárt iránti elkötelezettségén el lehet gondolkozni.

53 HU BFL V. 674. 6. kötet

54 HU BFL V. 674. 6. kötet

LŐRINCZ RÓBERT

A magyar lóidomítás egyik bölcsője, Káposztásmegyer 1852–1906, 2. rész

Az 1872-ben alakult Rákosi (káposztásmegyeri) Falkavadász Társaság a kopóit és a lovait a Lovaregylet káposztásmegyeri telepén helyezte el.

A kopók kenneljei mellett, a mai Fóti út, Baross utca környékén szebbnél-szebb villák épültek a társaság tagjai számára. Vezetőjük, Esterházy Miklós gróf, a vadászházban szintén itt lakott. A kiváló lovas hírében álló Erzsébet királyné gyakran vett részt a vadászaton, a róka-falkát szürke, a szarvas utáni falkát pedig sötétkék lovaglós ruhában követve. Többször vele tartott az uralkodó, Ferenc József is. A király a vadászatai alkalmával mindössze kétszer bukott fel lovával, az egyik baleset éppen itt, a Rákospalota és Alag közt folyó Mogyoródi pataknál, közel a vasúti sínekhez történt. Ferenc József legkedvesebb lova, a „Miss. Hess” nevű sárga kanca sokévi szolgálat közben Megyeren múlt ki.

A vadászház befejeztével a társaság lovaival akadályversenyeket is szerveztek.

Az 1872–1881 között megrendezett viadalok közül hármat (1873, '74, '79) futottak Káposztásmegyeren. A tiszteletdíjat maga Erzsébet királyné ajánlotta fel, aki sokszor gyönyörködött itt az akadályversenysport szépségeiben.

„Sissi” királyné a vadászatok közben a káposztásmegyeri idomítótelep irányítójával, Lowe-val és annak feleségével, Helena Figh-jal is közeli kapcsolatba került, melyről így számolt be egy korabeli írás: „Mennyi tapintatossággal és szívéllyel tud szeretett királynőnk mindenkit ellágyítani, kivel megelégedését tudatni akarja. Mrs. Lowenak, a káposztásmegyeri idomító mester igen tisztes szeretetreméltó neje – nála az őszön néhányszor betérve a vadászat fáradalmait kipihenni – egy szép brocht küldött át, mely türkisek- és gyémántokból egy nefelejtscsokrot ábrázol a királyné színeiben, amelynek szalagjára van vésve: „Forget me not!” [Ne felejtse el!]. A derék asszony, mint mondja új hazájában már sok örömet élt át, de ez volt legszebb napja.”

A Káposztásmegyeri Falkavadász Társaság

1874 januárjában Thomas Lowe szerződése a káposztásmegyeri idomítótelep élén lejárt, de azt a Lovaregylet Festetics Pál és Szapáry Iván grófok ajánlatára újabb öt évre meghosszabbította. A derék angol azonban nem tudta kitölteni szerződését, 1875-ben, 65 éves korában, tüdősorvadásban elhunyt. Halála után a telepet veje, Thomas Chapman vette át, aki később, a Káposztásmegyeren idomított Amaranthus és Vederemo nevű lovaival kétszer is megnyerte az Osztrák Derbyt.

1876 májusában Orczy Béla báró külügyminisztériumi osztályvezető és a főudvarmesteri hivatal egyik titkára Káposztásmegyerre utaztak, hogy megfelelő területet válasszanak a királyné számára építendő vadászkastélynak. Az új királyi vadászlak néhány hónap alatt elkészült, s 1876 szeptemberében Sissi már birtokba is vehette a gyönyörűen berendezett épületegyüttest. A következő években Erzsébet – unokahúga, Wallersee bárókisasszony vőlegénye, Larisch-Mönch gróf kíséretében – gyakran lovagolt át Gödöllőről a káposztásmegyeri vadásztanyára. A királyi vadászatok alkalmával a megyeri istállókat s villákat az utolsó helyiségig lefoglalták a messze földről is érkező főurak számára. Az uralkodó 42 lovat tartott készen a vadászatokra.

Mindeközben a Chapman vezette tréningtelep mellé más angolok is nyilvános intézeteket nyitottak Káposztásmegyeren. Előbb Walter Oram, majd röviddel utána a későbbi legendás alagi tréner, Paul Price érkezett.

1878-ban a későbbi verhetetlen csodakanca, Kincsem majdnem Káposztásmegyerre került. Blaskovich Ernő a szentmártonkátai istállójában tartott 1874-es évjáratú csikók közül minél többet el akart adni. Orczy Elek báró és Lónyay Béla gróf a hat elővezetett csikóból ötöt megvett. Blaskovich, valamilyen hatodik érzéktől vezérelve, Kincsemet visszatartotta. Az eladott öt csikó Káposztásmegyerre, a nagyorrú Walter Oramhoz, a későbbi igali ménestesterhez került tréningbe, Kincsem pedig Megyer helyett a közeli Gödön, Robert Hespnel kezdte meg felkészülését fényes pályafutására.

Thomas Chapman 1882. június 2-án szívbántalmakban váratlanul elhunyt. Utódja

addigi segéde, John Hatton lett, aki folytatva elődje remeklését, sikert-sikerre halmozott Megyeren tréningezett lovaival. 1885-ben Buzgóval Osztrák Derbyt nyert, ezzel már háromszor győzedelmeskedtek Bécsben káposztásmegyeri lovak.

1884-ben, 64 éves korában meghalt Thomas Benson, a Lovaregylet káposztásmegyeri idomítótelepének első trénera. 1872-es visszavonulása után Újpesten élt, meglehetősen szerény körülmények között. Az újpesti öreg temetőben helyezték örök nyugalomra. Benson családja és leszármazottjai magyarrá lettek, s generációkon keresztül, egészen napjainkig, a telivértenyésztés és a lóversenyüzem magyarhoni folyamatának központi szereplőivé váltak.

1889-ben Fries János személyében az első nem angol idomár rendezett be idomítóintézetet Káposztásmegyeren. A sváb származású Fries az 1870-es évektől fel-feltűnő magyarok közül az első átütő sikerű lovas és tréner nemcsak tehetségével, hanem jó modorával, tanulékonyágával és megbízhatóságával tűnt ki. A mindenki által csak Hansinak nevezett zseké a versenyzéstől visszavonulva Káposztásmegyeren, a mai Megyeri út mentén berendezkedve kezdett idomítani. A telep vételárának nagy részét egykori gazdája, Esterházy Pál

Erzsébet királyné (Sissi), kedvenc lova nyergében

herceg fizette ki. A Bécsben lakó főúr, elfogadva Fries meghívását, fényes fogatján Káposztásmegyerre hajtatott, s ebéd után kérdőre vonta egykori zsokéját, mennyiért vette az ingatlant. – Negyvenötezer forintért. Pénzem csak ötezer forint volt, a többit majd Isten segedelmével részletekben fizetem ki – jött a válasz. Esterházy herceg még aznap este rendelkezett, hogy a vételár többi részét utalják át a korábbi tulajdonosnak, s a nyugtát küldjék el Megyerre Friesnek azzal, hogy hercegi patrónusa, szolgálatai jutalmául, neki ajándékozza a telepet. Fries idomári működésének jelentőségét nemcsak a versenyekben elért sikerei adják, hanem versenylovas nevelői munkája is. Az elsők között volt, aki ragaszkodott ahhoz, hogy a belföldi lovas fiúkat jobb versenyeken is felültesse. A Monarchiában sokféle népcsoport élt együtt, s kicsiben ilyen volt Hansi megyeri „rezidenciája” is, hisz az istállóiban osztrák, magyar, német, cseh, szlovák, szerb és román anyanyelvű lovászok dolgoztak.

Fries János érkezése után a káposztásmegyeri lóidomítás a virágkorát élte. Hansi intézete mellett a John Hatton vezette lovar egyleti telep és Paul Price istállóí reggelente 80–100 lovat küldtek munkába a két tréningpályára, melyek közül az egyik a Duna mel-

letti homokos talajon, a másik a váci vasútvonal és a megyeri erdő közötti szántóföldön feküdt. A tréningező lovakon felül a megyeri királyi istállóban őfelsége családja és kísérete részére közel ötven ló állt készenlétben.

Ám egy ekkoriban történt esemény már előrevetítette a megyeri tréningtelepek közeli hanyatlását és megszűnését. 1890-ben a Lovaregylet megvette a szomszédos Alag-pusztát, hogy az addigi bérlemények helyett egy állandó verseny- és tréningpályát, valamint idomítótelepet létesítsen. A kiépülő modern alagi központ egyre több idomárt vonzott. Leginkább a szomszédos Káposztásmegyerről érkeztek sokan, hisz Megyeren hiányzott egy öntözhető gyeppálya, melyre a modern tréninghez feltétlenül szükség volt. 1892-ben Paul Price már át is költözött Alagra, s az 1894-ben Káposztásmegyerre kerülő legendás tréner, Thomas Ball is rövidesen a közeli új központba tette át a székhelyét. Az egykori Benson-telep vezetője, John Hatton a kilencvenes évek közepén Németországba szerződött, az istállót abrakmestere, Joe Langham vette át. 1897-ben érkezett Megyerre Charles Planner, ki idomári pályáját itt kezdte el. Két év múlva ő is Alagra távozott, s a világháború előtti években a Monarchia egyik legsikeresebb trénereként kétszer is megnyerte a német Derby-t.

Planner elköltözésével Hansi Fries egy ideig egyedüli idomár maradt Káposztásmegyeren. 1903-tól azonban újra rövid fellángolás következett. Fred Hough, F. Horak, az amerikai Byrness, Horváth Károly, valamint Fries veje, Frank Hesp dolgoztak itt, ám mindannyian szinte rögtön továbbálltak.

Utolsónak Fries Hansi hagyta ott Megyert. 1906 végén ő is Alagra költözött, ahol a Lovaregylet anyagi segítségével épített saját tréningistállót. Megyeri telepét Újpest község vette meg, egy részét vágóhíddá alakította át, déli részén pedig majd két évtizeddel később az UTE stadionja épült fel. Fries távozásával a megyeri idomítás fél évszázados története véget ért, ám a lóversenyzés mégsem tűnt el örökre Káposztásmegyerről. 1912-ben nyitotta meg a Pestvidéki Versenyegylet a váci vasútvonal és a mai Tábor utca határolta területen legendás versenypályáját, amely azután több mint három évtizeden keresztül állt a magyar lóversenyüzem szolgálatában. □

Fries „Hansi” János (1848–1920)

VARGA KÁROLY

Az Istvántelki MÁV Főműhely Testvériség kultúregyesülete

A Testvériség Dal-, Zene- és Önképző Egylet 1883-ban a Nyugati MÁV főműhelyében alakult meg. Több mint két évtizeddel később került sor az Újpest és Rákospalota között felépült Istvántelki MÁV Főműhely megnyitására és a Nyugati Főműhely teljes személyzetének átköltöztetésére. 1905. május 1-jén, a megnyitó ünnepségen Stark Henrich karnagy vezényletével a Testvériség dalkara szórakoztatta a műhely dolgozóit és a megjelent családtagokat.

1905 közepén, immár Istvántelken alakult meg a kultúregyesület műkedvelő csoportja.

Nem sokkal a főműhely átadása után kisebb átalakításra került sor: a két hatalmas munkásétkezőt magában foglaló épületben az igazgatóság engedélyezte a helyiségek leválasztását. A színpad megépítésével az egyik részből színház-, illetve tánctermet alakítottak ki, a másik fél részben megnyílt a könyvtár és a biliárdterem a söntéssel. Így a korábbi nagy étkezőből igazi „munkáskaszinó” lett. A Testvériség kulturális és sportegyesületeket 1910 márciusáig Varga Pál műhelyfőnök irányította. Az egylet tagdíjakból tartotta fenn magát.

A Testvériség 32 tagú dalárdája 1914 májusában már külföldön is vendégszerepelt. A svájci Bázelen, nemzetközi versenyen első díjat nyertek, az akkor kapott koszorút máig megőrizték.

Az első világháború alatt a kaszinót hadikórházzá alakították át, a kulturális tevékenység megszakadt. Az egylet 1921-ben visszakapta működési engedélyét azzal a kikötéssel, hogy alapszabályát a MÁV igazgatóság hagyja jóvá és annak esetleges módosításához is az Igazgatóság engedélye szükséges. Az egyesület közgyűléseiről készített jegyzőkönyvek egy példányát is fel kell terjeszteni. Ezt követően a főműhely kulturális élete

némileg fellendült, melyhez hozzájárult az is, hogy Puljer (Jécsai) József Karnagy 46 taggal kitűnő fúvószenekart szervezett, 1926. május 1-re pedig elkészült a főműhelyi kaszinó újjáalakított díszterme és színpada.

A Testvériség dalárda 1930-ban igen jól szerepelt, a fellépések közül a Vigadóban aratták a legnagyobb sikert. Ezt a koncertet a Magyar Rádió is közvetítette. Eredményes munkát végzett az újjászervezett színjátszó gárda is, akik nagysikerű színdarabjaikkal szórakoztatták a műhelyi és a környékbeli közönséget. A kulturális egyesület 1933. március 28-án ünnepelte fennállásának 40 éves jubileumát, a dalkar élére ekkor Ádám Jenő, a Zeneművészeti Főiskola tanára került. A dalárda ebben az időben olyan magas színvonalat képviselt, hogy az Operaházban 1936 novemberében többször megismételt Hovanscsina operaelőadáson a kórus 45 tagja óriási sikerrel szerepelt.

1938-ban a Testvériség Dal-, Zene- és Önképző Egylet legnagyobb helyisége a színházterem volt 460 ülőhellyel és 200 állóhellyel, amelyhez még egy színpad és tűzbiztos öltözők tartoztak. A másik termében – a kaszinóban – négyezer kötetes könyvtár működött. Ugyanabban az épületben helyezkedett el a szikvízgyár, egy konyha, a munkásétkező

A Testvériség Dal-, Zene- és Önképző Egylet zenekara 1907-ben

és a büfé ahol az alkalmazottak olcsón és jól étkezhettek. Az emeleti részen volt a tisztviselői étterem, a tanácsterem és néhány kisebb helyiség.

A Testvériség kultúregyesület keretei között a színházteremben 1940-től hetente egy alkalommal mozielőadást tartottak. Fodor János, a dalárda egyik erőssége, a főműhely dolgozója 1941-ben az Operaházhoz szerződött hangjának továbbképzésére és igen előkelő szereplésre. Az énekes azonban nem kívánta megszakítani vasutas munkaviszonyát, így csak illetmény nélküli szabadságot kért a MÁV Igazgatóságától.

A kultúregyesület vagyontárgyaiért aggódók 1944-ben nagy szolgálatot tettek azzal, hogy az értéktárgyakat, a hangszereket elrejtették és ezzel a háború után lehetővé tették a kultúrelvet gyors beindítását. 1945 elején az egyesület 60 tagú választmányának elsőként a színjátszókat sikerült aktivizálnia, s így már 1945 nyarán megkezdtek tevékenységüket. Először esztrád műsorokat mutattak be, ezekhez később kapcsolódott az énekkar és a zenekar is. Az énekkar eleinte alkalmi karnagyok vezényletével dolgozott, hivatásos karvezetőt csak 1946-ban tudtak felkérni.

A fúvószenekar is rövidesen tevékenykedni kezdett, majd a könyvtár is megkezdte működését. A színjátszók Németh István vezetésével 1946-ban bemutatták Maxim Gorkij: Éjjeli menedékhely című drámáját, melyet akkor a főműhelybe látogató politikai vezetők: Gerő Ernő és Szakasits Árpád is megtekintett.

1946 végén kísérlet történt arra, hogy a kultúra és a sport egy egyesületet alkosson, a fúzió ugyan megtörtént, de nem vált be. Így a

A Testvériség Dal-, Zene- és Önképző Egylet énekkara (Muszorgszkij: Hovanscsina című opera előadása 1936-ban)

következő évben ismét külön váltak. A Testvériség kultúregyesület 1948-ban a Vasutas Szakszervezet irányítása alá került és a régi „munkáskaszinó” pedig a Landler Művelődési Ház nevet kapta. A néptánc csoport 1949-ben alakult meg és rövid időn belül igen népszerűek lettek.

Az 1950-es évek elején nagy sikerrel mutatta be a színjátszó csoport Szurov: Szabad a pálya című vasutas tárgyú színművét, melyet az ország különböző területein több mint száz előadásban játszottak. A színjátszók több alkalommal még a Magyar Rádióban is szerepeltek. A Vasutas Szakszervezet 1965-ig minden évben megrendezte kultúrversenyeit, amelyeken a művelődési ház együttese is igen szép sikerrel szerepeltek. A kultúrháznak 1950 és 1960 között még volt egy jól működő tánczenekara is, amely a hétvégi táncestéken szolgáltatta a zenét.

Az 1960-as években azonban megkezdődött a hanyatlás időszaka, ez először az énekkarnál mutatkozott meg, ahol nagymértékű volt a kiöregedés, utánpótlás azonban nem akadt. A zenekar – ha nem is úgy mint korábban – tovább működött, ugyanez mondható a színjátszó csoportra is. A hatvanas években a színjátszók még nagy sikerrel mutatták be Molière: Tartuffe című színművét és Schiller: Ármány és szerelem című drámáját.

1970-től ugyan sok új kezdeményezés, kísérletezés színhelye lett a művelődési intézmény, ezek azonban igazi megújulást nem eredményeztek. A kiemelt állami ünnepeken neves vendégművészek léptek fel, az intézményben kihelyezett iskolai oktatást szerveztek, családi rendezvényeket, gyermekfoglalkozásokat tartottak és klubokat alapítottak. A 20 ezer kötetes könyvtár területi ellátó jelleggel továbbra is ellátta feladatait.

A régi művelődési intézmény elavult épületeit 1970-ben lebontották és helyén új, 1981-ben korszerű művelődési házat építettek.

A főműhely 1991-ben visszakapta régi nevét, a művelődési intézmény pedig két évvel később – a „legnagyobb magyar” születésének kétszázadik évfordulója alkalmából felvette Széchenyi István nevét. A Vasutasok Széchenyi István Művelődési Háza jelenleg kluboknak, szakköröknek, tanfolyamoknak, iskolai oktatásnak és a könyvtárnak ad helyet. □

Újpest sajtótörténete, 4. rész: A mindig érdekes és színes Újpesti Hírlap

Nevezetes napon, „1885. márczius 15-én” jelent meg az „Újpesti Hírlap” első, bemutatkozó száma. A „Társadalmi, közgazdasági és helyi érdekeket fölkaroló hetilap” vasárnaponként került az újságárusokhoz, ára 10 korona volt. A lap felelős szerkesztője és kiadó tulajdonosa Ágoston János bemutatkozó írásában a következőképpen fogalmaz: „Midőn e lapot megindítottam, nem vezetett sem érdek, sem haszonbeli kilátás, egyedül a jelen korrumpált viszonyok ösztönöztek egy társadalmi s községünk érdeke, hogy egy helyi érdekeket felkaroló hetilapot adjak ki. Ösmerem községünk viszonyait, tudom a bajok és sérelmek okát a mi nem engedett nyugodni mint idevaló, községi polgárt.” Az indíttatás és a cél tehát a helyi érdekek felkarolása volt. A hírlap számtalan írása az erkölcsi nemesedésért, a „meglassult erkölcsi érzetek” felébresztéséért szállt síkra. Így került szóba az akkoriban egyre inkább terjedő „lutri”: „a szédelgés terjesztésére alig van sikeresebb eszköz a lottó gyűjtődéknél” „mert a munka nélkül gazdagodni akarás és a munka nélküli vagyon szerzés vágya társadalmi életünknek a legsötétebb pontja.”

A 19. század végének társadalmi-gazdasági fellendülését mutatja az egymás mellett párhuzamosan induló, évtizedekig sikeresen működő hírlapok, újságok működése, munkálkodása. A fejlődés viszonylagosságát jól példázza a következő írás, mely reménytelen hangon számol be „a városi gözmozdonyu vasutak” terjedéséről, melyek „előnyei kézzel foghatók. Mennyi megtakarítás idő kimélet jár azzal, ha egy nagyobb forgalmu városban a létező gyártelepek, malmok [...] egyesenes összeköttetésben vannak a vasúti állomásokkal.” Az infrastruktúra már akkoriban is folyamatos fejlesztésre szorult, ahogyan a „Községi mizériák” című rövidhírben is olvashatjuk

„Általános a panasz, hogy a községünkben az éjjeli lámpák nem égnek. [...] Kérjük a nagyérdemű előljáróságot ne baktasson éjjel sötétbe haza.” A helyi hírek mellett rengeteg hasznos tanácsot olvashattak a korabeli olvasók a Közgazdaság című állandó rovat hasábjain, többek között a paradicsom konyhai felhasználásáról, mely „bármily nagy mennyiségben fogyasztatik is, a gyomrot meg nem terheli [...] a máj működésére igen kedvező befolyással van”. Az érett paradicsomból már a 19. század háziasszonya is kiváló paradicsomsalátát tudott a hétfégi ebéd mellé készíteni vöröshagymával, sóval, olajjal és ecettel. Megismerkedhetünk még a „paradicsom-íz”, vagyis a sűrű paradicsomlé és a „tojásos paradicsomalma” készítésének fortélyaiával is: „A bogók felszeleteltetnek, azután a szeletek tojás-

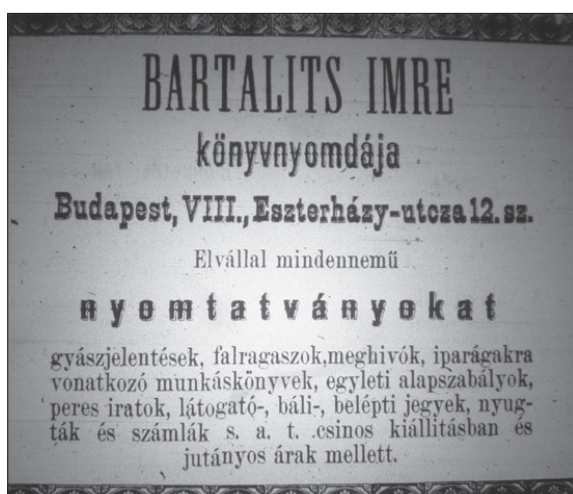
ba és zsemlyereszelékbe mártatva vajban ki-süttetnek.” A 130 éves recept a tojásos paradicsom vagy rántott paradicsom fogyasztását pirított kenyérrel együtt javasolja. Sok-sok hasznos tanács és háztartási praktika látott még napvilágot az Újpesti Hírlapban, amelyet valószínűleg hálásan fogadott az újpesti olvasóközönség, hisz a lap négy évtizeden keresztül működött más, szintén közkedvelt újpesti sajtótermékek (Újpesti Közlöny, Újpest és Vidéke) mellett. Olvashatunk még benne a fogfájás csillapításáról, a házi kerítéskészítésről és egyéb hasznos, gyakorlati tanácsokról, majd jó néhány évvel később a piaci drágaságról egy bizonyos Terka nénivel készült beszélgetésben. A szerkesztői székben Ágoston Jánost Martosi Mórocz János követi. Tovább pörgetve az évtizedek kerekét pedig ilyen hirdetésekkel is találkozhatunk: „Aki ismerni akarja a valódi szabadságot és boldogságot, aki élvezni és gyönyörködni akar a természet fenséges pompájában, az jöjjön ki a szabadba és lépjen be a Természetbarátok Turista Egyesületébe.” A természet szeretetén, annak megfigyelésén alapul a „Virágok mint időmutatók” című érdekes írás, mely pontosan leírja, „hogyan az egyes virágok a napnak ugyanazon óráiban nyitják ki szirmaikat” „Alapos megfigyelés bizonyítja, hogy a piros perkáta hajnali négy órakor nyitja ki a kelyhét. A sárga rózsza meg a vadon termő csipke rózsza reggel öt órakor nyílik ki. [...] A délelőtti tizenegy órát a csinos földieper virágzása jelzi. Az egyenes pimpó déli tizenkét órakor virágzik ki. Ér-

dekes, hogy déltől alkonyatig a virágok pihennek. Egy sem nyílik ki a délutáni órákban, mintha ebéd utáni pihenést tartanának.” A digitális segédeszközök korában szinte lehetetlen elképzelni, hogy valaki ne tudja bármikor, bárhol megmondani a pontos időt valamelyik csodamasinája segítségével. A virágok nyílásának kémlelése valószínűleg nemcsak az idő múlása okán, hanem egyéb szempontokból is kellemes időtöltés lehetett.

Természetesen az Újpesti Hírlapból sem hiányozhattak a lakosságot informáló hirdetések. Némelyek fájós lábra kínáltak kényelmes cipőt, mások finom pipereszappanokat, órákat, ékszereket vagy asztalosmunkát hirdettek. Talán meglepő, de már akkoriban is volt, aki kellő figyelmet szentelt az egészséges táplálkozásnak, ezt bizonyítják a következő sorok: „Hogy azonban az étel hivatásának megfelelően, 6 vegy alkatrészt kell tartalmaznia: albumint, (proteint), keményítőt, cukrot, zsírt, tápsókat és savakat. Protein (fibrin, casein, albumin) különféle formában található a husban, tejben, tojásban és a diónak, zabnak, buzának, rozsnak, lencsének és borsónak főalkotó részét képezi.”

A lap hasábjain kiemelt szerepet kapott a helyi érdekek és hírek mellett az irodalom. Az Újpesti Hírlap hasábjain számtalan vers, novella, karcolat, tárcs olvasható. „Egykor hazám délibábos ronáján bolyongva furulyaszó üté meg távolról a fületem. E regényes helyzet felébreszté bennem a kíváncsiságot s a hangok után indulva egy dűledező csárda romjában mulató juhászra s feleségére akadtam, kik egy Mátyás tettét dicsőítő éneke kezdtek.” Igazi kuriózum, hogy az 1885-ben éppen húszéves Ugró Gyula Mátyás király lakodalma című írása itt jelenik meg először. Talán nem is gondolnánk, hogy az 1907-ben megválasztott első újpesti polgármester ifjú korában a szépírói hivatásba is belekóstolt amellet, hogy ugyanebben az esztendőben (1885) alapította meg néhány társával – Berényi Antallal, Székely-Sonnenfeld Ábrissal és Goll Jánossal – együtt az Újpesti Torna Egyletet. Goll János egyébként, a későbbi UTE első elnöke és egyik alapítója, fiatal korában zenepedagógus volt, zeneszerzéssel is foglalkozott.

(Folytatjuk...)

Korabeli hirdetés az Újpesti Hírlapban

DR. HOLLÓSI ANTAL

Neogrády László 100. születésnapjára

Amikor 1914. május 11-én a partiumi városban, Zilahon, a Monarchiában, megszületett, senki nem gondolhatta, hogy a helybeli bank vezető tisztviselőjének fia nem ezen a vidéken fogja tölteni élete nagy részét.

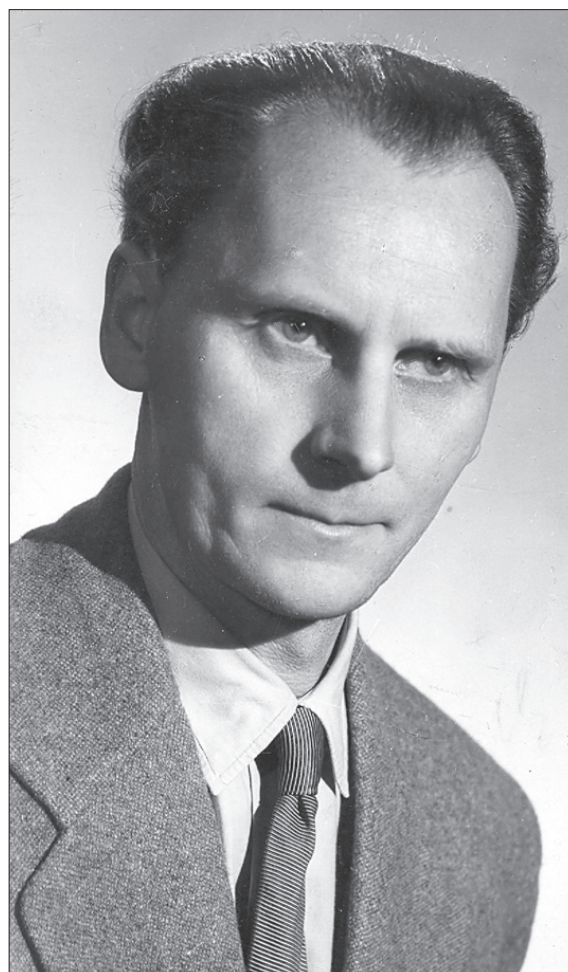
Az, hogy ez nem így történt, elsősorban az I. világháború, majd az azt követő trianoni békeszerződés következménye. Erdély Romániához csatolása miatt szülővárosában a család csak nehezen tudta megőrizni egzisztenciáját és magyarságát. Középiskolai tanulmányait bátyjával együtt Zilahon, a híres Wesselényi Kollégium diákjaként kezdte, ott, ahol korábban Ady Endre is tanult. Édesapjuk 1925-ben elhunyt, és a rendkívül nehéz helyzetbe került család a Budapesten élő atyai nagybátyjuknál talált támaszra. Neogrády László az érettségit már az Óbudai Reál-gimnáziumban tette le. A tehetséges fiatalember jogi pályára készült, de az egyetemi tanulmányokat a család nem tudta vállalni, így a tatai járásbírószágon helyezkedett el. 22 évesen kapott katonai behívót a bánhidai légvédelmi tüzérekhez, majd előjárói tanácsára és támogatásával sikeresen elvégezte a tiszti akadémiát, a Ludovikát, s 1939-ben avatták hivatásos főhadnaggyá.

A második világháború során, 1940-ben hozott 2. bécsi döntés alapján Észak-Erdélyt is visszacsatolták az anyaországhoz. Ekkor vezényelték Kolozsvárra, majd Marosvásárhelyre a 27. Önálló Székely Gépágyú Alakulat ütegparancsnokaként.

1943-ban helyezték át Budapestre. Itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Fényes Judit gyógyszerészhallgatóval, akivel 1944 végén kötött házasságot. Nem sokkal ezután, már Budapest ostroma alatt sok civil és hivatásos katona sorsára jutott. A Práter utcában letartóztatta egy szovjet tiszt és hadifogságba került. Így jutott Ceglédig gyalogosan, majd vasúton a romániai Focsaniban létesített fogolytáborba. Innen csak felesége és aradi ro-

konaik, valamint néhány moldvai csángó magyar önfeláldozó segítségének köszönhetően tudott szabadulni. Ezután azonnal jelentkezett a budapesti Városparancsnokságon. Elismerve háború előtti és alatti katonai tevékenységét, kinevezték az egyik vasút- és hídépítő század parancsnokának. Itt is bizonyította példamutató munkabírását, irányítókészségét. Mikor a helyreállító munkák már nem igényeltek katonai irányítást, Neogrády Lászlót a Honvéd Levéltár és Múzeum parancsnokságához vezényelték.

Katonai pályájának nagyon szép időszakát követte, mert tevékenyen vehetett

Neogrády László

részt az 1848-49-es forradalom és szabadságharc zászlóinak felkutatásában és hazaszállításában. Ezekre a történelmi értékű lobogókra a szabadságharc centenáriumának ünnepségére volt szükség. Munkatársai segítségével derítették fel, hogy egy orosz százados hadizsákmánygyűjtő alakulatával először Deveserbe, majd Bécs és Varsó után Moszkvába vitette ezeket a zászlókat. Hazakerülésük még az akkori politikai hatalomnak is komoly erőfeszítésébe került. Ezek a relikviák a Hadtörténeti Múzeumba kerültek, melynek megbízott parancsnoka lett.

Ezen évek alatt születtek leányai, Judit és Zsuzsanna. Családjával boldogan élt Osterom utcai lakásában. Közben megszerezte a középiskolai történelem–latin szakos tanári diplomát és négy fél évet végzett muzeológus szakon is. Derült égből villámcsapásként érte, hogy 1951-ben Farkas Mihály honvédelmi miniszter indoklás nélkül nyugállományba helyezte. Később tudta meg, hogy ennek valódi oka korábbi katonatársaival fenntartott, hivatalos tevékenységéhez szükséges kapcsolattartása volt.

Állás nélkül maradván el kellett hagyniuk lakásukat is. Így került Újpestre, a Megyeri Úti Általános Iskolába történelem tanári állásba. Itt szolgálati lakást is kapott.

Az iskolával éppen egyidős tanárt hamar megszerették mind kollégái, mind diákjai. Mindenki tisztelte határozottságát, véleményét, katonás stílusát, igazságérzetét, diákjai melletti kiállását.

Nemcsak a hivatalos anyagot tanította, hanem igyekezett az életre is felkészíteni tanítványait. Az 1956-os forradalom idején személyes közbenjárására és katonai ismereteinek alkalmazására is szükség volt, hogy megakadályozza a szomszédos kollégium diákjainak értelmetlen fegyveres akcióját, de a forradalom leverése után is szükség volt közreműködésére ahhoz, hogy az iskola néhány diákját megmentse a büntetéstől.

Szinte mindenki ismerte és szerette Megyeren, gyermekei is ebbe az iskolába jártak, sőt a helyi vasárnapi miséken is részt vettek, templomi hitoktatásokra is jártak.

László történelemóráin arról is beszélt, hogy a szülőföldjüket elhagyók gyakran nem önszántukból teszik azt, és ők is szeret-

hetik hazájukat. Igyekezett megértetni diákjaival és szüleikkel is, hogy mindenkinek tennie kell valamit saját szülővárosa múltjának megismeréséért, mert ezzel bizonyíthatják önmaguk előtt is hazaszeretetüket. Ennek jegyében kezdett diákjaival együtt abba a tevékenységbe, melynek gyümölcseként jöhetett létre később az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény. Szakkörének tagjaival eleinte a káposztásmegyeri szántásokban, majd a Károlyi birtok egyéb emlékeinél végzett gyűjtő munkát. A leletek elsődleges tárolására az iskola adott lehetőséget, de hamarosan a hely szűknek bizonyult.

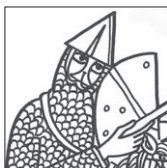
Az akkor már enyhülő diktatúra nem tiltotta, sőt tűrte az ilyen civil kezdeményezést, ezért a Hazafias Népfront szakköréként a kerület befogadta és a rendezett anyag számára a Templom utcában (1969), majd a Venetiáner utcai iskolában (1972), illetve 1982-től az újpesti városrekonstrukció befejezése után az István út 5. szám alatti ház földszintjén adott helyet. E kutatómunka során került feldolgozásra sok ókori, honfoglaláskori és egyéb relikvia, de a Károlyi-uralom telekirodájának anyaga is, például ebben Újpest Alapító levele. Nagy érdemei vannak abban, hogy az itt feltárt anyagok egy része ma már az Országos Széchényi Könyvtár és az Országos Levéltár kezelésében van. Az általa létrehozott gyűjtemény vezetője volt 1996-ig. Munkájában, amely kiterjedt az anyag rendezésére, felnőttek és iskolások oktatására is, legfőbb segítője, felesége Judit asszony volt.

Tanári pályáját a Megyeri Úti Általános Iskola igazgatóhelyetteseként fejezte be, hivatalos elismerést nem kapott. 1990-ben az akkor létrejött önkormányzat támogatásával az Újpesti Értelmiségi Klub és a Városvédő Egyesület „Ad honorem Újpest” díjat adományozott Neogrády Lászlónak, majd 1992-ben „Pro Urbe Budapest” és 1993-ban „Újpest Díszpolgára” címmel ismerte el munkásságát Újpest és Budapest közössége.

2003-ban, élete kilencvenedik évében távozott közülünk. A megyeri temetőben díszsírhelyen nyugszik, sírját szeretett iskolája is gondozza. Az iskola centenáriuma alkalmából emléktáblával kíván megemlékezni egykori tanáráról. □

FORGÁCS ANDRÁS

Ki volt Forgács Vilmos? 2. rész

1944 nyarán a magyar hatóságok ki akarták utasítani az országból a „svéd–zsidó állampolgárokat”, de erre nem került sor. A svéd Wallenberg július 9-én érkezett Budapestre. A követségen már várta egy munkacsoport, amelynek Wohl Hugó, az Orion igazgatója és nagyapám is tagja volt. (Nagyapám főnökét, Wohl Hugót 1922-ben, 29 éves korában műszaki képzettség és gyakorlat nélkül nevezte ki Kremeneczky János gyártulajdonos az Orion gyár élére. Aschner Lipót, az Egyesült Izzó vezérigazgatója az Orion felvásárlása után változatlanul posztján hagyta. Rábízták a magyar rádiógyártás megteremtését és felvirágoztatását, a háború végéig ő volt az Orion igazgatója. „Jellemes, következetes és szigorú ember volt” – írja róla apám Emlék és Valóság című könyvében.)

A munkacsoport eleinte a svéd kapcsolatokkal rendelkező zsidó családoknak állított ki védleveleket (un. Schutz-Passokat). Erre apám így emlékezik: „[Forgács Vilmos toloncházból való] szabadulása után néhány nappal érkezett Wallenberg Budapestre. Addigra Per Anger [a budapesti svéd nagykövetség titkára] tíz-tizenkét megfelelő okmánnyal rendelkező zsidót már »alkalmazott« a Minerva utcában konkrét feladatokkal: Wohl Hugó, dr. Hege-dűs Pál, Forgács Vilmos, Turner Imre, Donenberg Dezső, dr. Fleischmann Ottó, dr. Szöllősi Magda, Balog Andor, dr. Simon Gyula, Székely Iván, Sulner László, Bach Mariann, Falk Lászlóné, gróf Nákó Erzsébet, Kátai Hedda, Vándor Tibor, Boros Lilla. Őket Per Anger toborozta, és kész csapatként bocsátotta Wallenberg rendelkezésére.”

Az Aréna úti mentőakció

„1944. október 14-én délután és október 15-én délelőtt Kállay Kázmér és Forgács Vilmos azzal voltak elfoglalva, hogyan szabadíthatnák ki az Aréna [ma: Dózsa György] úti zsinagógába összegyűjtött több száz svéd menleveles munkaszolgálatost. A zsinagógát

»zárt körletnek« nyilvánították, ami gyakorlatilag egy ideiglenes internálótábor jelentett, és ad-hoc megoldásként idezúdították a déli front áttörése következtében alakulat nélkülivé vált, vagy razzián elkapott szökött munkaszolgálatosok másfélezerre rúgó tömegét [...] A tisztiiskolás őrséget elvezényelték a rákosrendezői pályaudvarra, és helyettük szedett-vedett önkéntes vagy népfelkelő, nekivadult, lump személyek adták az őrséget.” Larsson Berg svéd követségi attasé Forgács Vilmossal és Wohl Hugóval érkezett a helyszínre, valamint egy hadapródörmmesterrel, akit a hadtestparancsnokság adott melléjük egy, a svéd menlevelek elengedésre vonatkozó szóbeli paranccsal. Hosszabb-rövidebb tárgyalások után a zászlóaljparancsnok „félrenézett”, amíg a zsinagógában lévő svéd védettek Berg és társai sorba állították, majd a többi fogva tartottal együtt elvezették és szélnek eresztették.

A nyilas hatalomátvétel napján a Gellért-hegyi Minerva utcában működő Schutz-Pass irodát (a svéd követséget) körbevették a nyilasok, és csak Wallenberg személyes közbelépésének köszönhetően tudták elrejteni az iroda munkatársait.

„Az Aréna úti szabadítási akció után, amikor Wallenberg megérkezett a Minerva

A fiatal Per Anger a Minerva utcai iroda teraszán

utca, legnagyobb megdöbbenésére már géppisztollyal felfegyverzett nyilas kordon vette körül a követséget. Bejutott a saját irodájába, lebonyolított néhány telefont, melynek eredményeképpen dr. Nékám Lajos professzor Rezeda utcai 2. alatti házába szállította közvetlen munkatársait, a Wohl, Ernster, Forgács és Kállay családokat. Nékám professzor és családja húsz-huszonkét embert rejtegetett és élelmezett október 15-től november 3-ig.

A Minerva utcai Schutz-Pass iroda ezzel megszűnt, a munkatársak bejárása lehetetlenné vált, az épület környéke nyilas felügyelet alá került.”

Az iroda tevékenységének újrászervezése csak november 4-ére sikerült. Az irodát az Üllői út 2-4. számú házban nyitották meg. Wallenberg új szervezetet állított fel a humanitárius mentőakció működtetésére. Az Üllői úti irodában 114 alkalmazott dolgozott és ezeknek 183 családtagja lakott az épületben. Az ott élők létszáma összesen 297 fő volt. Nagyapám, Wohl Hugóval együtt elsősorban az iroda működtetését irányította, biztosítva a kérvények elbírálását és a Schutz-Passok kiadását.

Nagyapámat, a humanitárius mentőakció többi vezetőjével együtt, Wallenberg 1944 karácsonyán elköltöztette az Üllői útról, mert nem tudták tovább biztosítani az épület védelmét. A svéd nagykövetség 1944 novemberében a Hazai Bank belvárosi, Harmincad utcai székházának (ma: angol nagykövetség) harmadik emeletét bérelte ki.

Béke után koncepciós perek

Forgács Vilmos és felesége a bank pincéjében érte meg a felszabadulást. Miután két fiúk is előkerült, mindannyian a „Gyárba” indultak. (A fiúk, Forgács Gábor és Pál a humanitárius mentőakció Üllői úti központi irodájának pincéjében éltek túl a Kálvin tér felszabadításáért folytatott házról házra zajló ütközetet.)

Nagyapám, aki jól beszélt oroszul és egyben a gyár egyik vezető tisztviselője volt, a többi vezetővel és dolgozóval együtt próbálta menteni a gyár értékeit az orosz „jóvátételi akcióval” szemben, részleges sikerrel. Az izzólámpa gyár területén fellelt és elvihető berendezéseket, eszközöket mind elvitték, de mivel a katonai rádiógyártásra azonnal szükség volt,

az Orion megmenekült. Újpest 1945. január 10-én szabadult fel, és két héttel később szovjet megrendelésre – azaz inkább parancsra – az Orion már újra megkezdte a munkát.

Nagyapámat 1945 novemberében kinevezték az Orion kereskedelmi igazgatójává. Háy László külkereskedelmi miniszter figyelmeztette, hogy az egész Wallenberg-témától tartsa távol magát. Nem engedi, hogy Svédországba és az USA-ba utazzon, hogy elkerülje a provokációkat. Később Moszkvába sem engedték ki.

Még 1945 novemberében nagyapám, Wallenberg több munkatársával együtt, megalapította a Wallenberg Bizottságot azzal a céllal, hogy méltó emléket állítsanak Wallenbergnek. A Bizottság 722 adományozó jóvoltából el tudta készíttetni Pátzay Pállal a Szent István parkban felállított és később hanyatott sorsú emlékművet. Ők adták ki Lévai Jenő 1948-ban megjelent dokumentumírását Wallenbergéről. A Bizottság javaslatára nevezték át a Phönix utcát Raoul Wallenberg utcára. 1946. június 19-én emlékkoncertet szerveztek a Zeneakadémián, ahol a Forgács Pál által írt emlékbeszédet Gobbi Hilda olvasta fel.

1949-től Wallenbergéről többet nem esett szó még a családban sem, egészen az 1990-es évekig. A koncepciós perben vádlottá vált Szabó Károly műszerész történetét ismerve, ezen nincs mit csodálkozni. Szabó Károly iskolatársával, Szalai Pállal, a nyilaskezesztes párt rendőrségi összekötőjével együtt, csatlakozott a mentőakcióhoz. A Wallenberg vezette humanitárius mentőakció tagjai több alkalommal az ő segítségükkel mentették meg az elhurcolt svéd menleveleket, és több esetben biztosították az ún. védett házak és a svéd mentőakció irodáinak rendőrségi őrzését és a nyilas támadásoktól való védelmét. Sok százan köszönhették nekik életüket. Az 1952-53-ban megrendezett, Wallenberg meggyilkolásával kapcsolatos koncepciós per előkészítése során – amelyben a vád azt állította, hogy részük volt a svéd diplomata halálban – az ÁVH letartóztatta és megkínozta őket. Több hónapra rabság után, csak Berija letartóztatásának híre mentette meg az életüket. A velük együtt letartóztatott Domonkos Miksa, pár héttel szabadulása után belehalt a kínzásokba. Elborult elmével került ki az ÁVH fogságából

Stöckler Lajos, az egykori Zsidó Tanács tagja, a budapesti gettó vezetője, akit 1945. január 8-án Szabó és Szalai szabadított ki a többiekkel – köztük apámmal együtt – a Ferenc körúti nyilasházból, ahova az Üllő úti svéd iroda 158 munkatársát elhurcolták, hogy később a Dunába lőjék.

A fentiek ismeretében ma már nem csodálkozom azon, hogy nagyapámtól sose hallottam se Wallenbergről, se saját szerepéről a humanitárius mentőakcióban.

Családi tragédiák

1947-ben nagy tragédia érte a családot. Apám testvére, Forgács Pál a Tungsram strandon eltöltött nyár után, pár hét alatt a gyermekbénulás-járvány áldozata lett. (Csak kamasz fejjel, a családi képeket nézegetve jöttem rá, hogy nagymamám, aki nagyon határozott és kemény asszonynak látszott, miért sír minden éjjel, és miért lábad könnybe a szeme, ha rám néz.)

Apám, aki Zürichben járt egyetemre, testvére betegsége hírére azonnal hazatért. Amikor pár héttel később egy fekete autó az Andrássy út 60.-ba vitte, a szülei nem remélték, hogy pár nap után kiengedik. (Akkoriban apám se gondolta volna, hogy 1962-től a Chemokomplex Külkereskedelmi Vállalat főosztályvezetőjeként ugyanabban az irodában dolgozik majd, ahol 1947-ben kihallgatták.)

Nagyapámat 1948-ban, a gyár államosítása után nem sokkal, eltávolították az Orionból. A Kereskedelmi Minisztérium állományába került és a moszkvai kereskedelmi kirendeltségre akarták küldeni. Már kitűzték az indulás napját, amikor az út megghiúsult, és még a felvett ruhapénzt is vissza kellett fizetnie.

Hogy miért nem mehetett Moszkvába, az számunkra csak 2010-ben derült ki, amikor apám a stockholmi külügyminisztérium irattárában megtalálta a KGB nagyapámra vonatkozó iratainak másolatait. A magyar hatóságok feltehetően tudtak valamit a Wallenberg-kapcsolatról, és jobbnak látták itthon tartani. Lehet, hogy igazuk volt...

Így a nagyapám 1949 májusában más megbízatást kapott: az 1948 augusztusában alapított Ferunion Műszaki Külkereskedelmi Vállalat vezérigazgató-helyettesévé nevezték ki. Ez a munka azonban nem kárpótolta az Orionért. Az ötvenes évek a szorongás jegyében teltek.

Természetesen, mint „a korábbi kapitalisták kiszolgálóját”, őt is igazoló eljárás alá vetették. A káderanyagai között az orionos munkatársai által írt, mind szakmailag, mind emberileg elismerő igazoló vallomások találhatók: „[...] a múltban a munkássággal szemben kifogástalan volt és hallomásból sincs tudomása ellenkező tényről [...] kijelenti, hogy a vezetőség fele érélyes és goromba magatartást tanúsított [...]. Forgácsnak akkor egy Wohl nevű felettese volt [...] továbbá egy Závorszki nevű [...]. Lefele az alantasaival és a munkásokkal szemben kifogástalanul viselkedett [...]. Általános közszeretetnek örvendett”. Az összegyűjtött, tiszteletet tükröző nyilatkozatok akkoriban szinte életmentőek voltak. A káderdossziéban időrendbe rendezett önéletrajzok is jól tükrözik a korszakot. A szövegekből először eltűnt Wallenberg neve, majd a humanitárius mentőakció említése is, később pedig megjelent a magyarázkodás, hogy be akart lépni a pártba, de nem vették fel. A róla készült káderjellemzésekben az olvasható, hogy Forgács Vilmosnak polgári allűrjei vannak, ezért „a kapitalisták egykori kiszolgálójaként” talán nem is megbízható.

Valószínűleg a tanítás és az orosz nyelvtudás óvta meg, mert jó pontnak számított, hogy a nyelveket nem beszélő, világot nem látott külkereskedőknek munka után, társadalmi munkában orosz és kereskedelmi technikát tanított. Tanított a közgazdasági egyetemen, a Vörös Akadémián, a külkereskedelmi szakiskolán, a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán, később a Magyar Kereskedelmi Kamra szaktanfolyamain. Tagja volt a Magyar–Szovjet Baráti Társaságnak, ahol képzőművészeti előadásokat tartott, ifjúmunkás képzésen vett részt, szakszervezeti szakképzéseket tartott, a káderlapján ennek ellenére felrótták neki, hogy nem végzett elegendő társadalmi munkát.

Csak párttag nem lett soha, bár kérvényezte: „[...] nem előnyökért vagy karrierizmusból kérem felvételemet, hiszen a népi demokrácia már olyan pozícióba tett, amely minden becsvágyat kielégíthet. Már nem vagyok fiatal. A nemzetközi osztályharc mai kiélesedett állapotában nem akarok csak úti-társ és szimpatizáns maradni. Hátralévő

éveimben harcolni akarok, további fokozott feladatot akarok vállalni, minden erőm megfeszítésével a kommunizmus építésért folyó harcban, ha a párt érdemesnek ítélt.” Még egy ilyen megalázkodás után sem ítélték érdemesnek a párttagságra.

„A káderekkel való hiányos foglalkozást csak részben ismerte el, de kijelentette, hogy mivel nem párttag, ezért a munkáskáderek bizalmatlanok vele szemben. Javasolja, hogy fokozottabban kell a káderek nevelésével foglalkozni, hogy alkalmassá váljanak a rájuk bízott feladat elvégzésére, és akkor talán neki is több ideje marad társadalmi munkára” – olvasható az 1950-ben készült jellemzésében, ezzel utasítva el az őt ért támadásokat. Apám mindig azt mondta, hogy nagyapám nem volt bátor ember, de azért mindig helyén volt az esze és a szíve. „Rendkívül óvatos, mindent írásban kér a munkatársaitól” – olvasom a káderanyagok közt. Ki ne lett volna óvatos, az ötvenes évek elején, 55 éves korára, ilyen élettapasztalatokkal?

Az önéletrajzok is arról tanúskodnak, hogy igyekezett alkalmazkodni, de hiába írta le az ötvenes évek szorításában, hogy sosem kereste a kapcsolatot a tőkészekkel. Bár a nagyszüleim mindig puritánul éltek, de a normál polgári élet utáni vágyuk sosem szűnt meg. Nagyapám barátai festők, egyetemi tanárok, tudósok voltak, főleg ifjúkori iskola- és katonatársai, akiket az 1920-as évek elején tanítónő nagymamám boronált össze pedagógus kolleganőivel. Ezek a barátságok mindhaláláig tartottak.

„Általában polgári beállítottságú ember, aki igyekszik a párt irányvonalát betartani [...]. Szakmai munkáját jól fel lehet használni, de politikailag komoly ellenőrzésre szorul” – írta Forgács Vilmosról egy személyzetis.

Tovább növelte a vele szembeni bizalmatlanságot – és persze nagyapám szorongását –, hogy sógorát, Gergely Ödönt, 1949-ben a koncepciós Standard-perben letartóztatták és életfogytiglanra ítélték; csak 1956-ban szabadult.

A háború után nagyanyám már nem tanított, hanem a kerületi tanács oktatási osztályát vezette egészen a születésemig. A káderdossziében találtam egy környezettanulmányt is: „A házfelügyelő véleménye: Nagyon jóin-

dulatú, becsületes emberek. Felesége tanárnő [...] gyakran nagyon későn jár haza [...] vannak esetek, amikor a férjével jön, van, amikor egyedül”.

Ugyancsak a káderanyagokban olvastam, hogy nagyapám mint a kárpitos végzettségű vezérigazgató helyettese, teljes hatáskörrel irányította a Ferunion Műszaki Külkereskedelmi Vállalatot. Az állami cég 1951 és '53 között a külkereskedelmi vállalatok közti versenyben első helyezést ért el, és ez alkolomból Forgács Vilmos vállalatvezetői jutalomban részesült.

Nagyapám, az élet minden vihara ellenére jó kedélyű ember volt, akit azonban óriási műveltsége és szerteágazó tudása, szorgalommal és teljesítménykényszerrel párosulva, élete végéig nem hagyott nyugodni. 1958-ban ment nyugdíjba, de a tanítást nem hagyta abba. Magyarországon az elsők között tanított marketinget, amit akkor még „piackutatás, reklám és külkereskedelmi propaganda” néven említettek. Előadott a budapesti közgazdasági egyetemen és tankönyveket írt (A külkereskedelem technikája, 1954; Piackutatási ismeretek, 1960; A piac- és reklámkutatás gyakorlatából 4. éves külker. szakos hallgatóknak, 1961.; Külkereskedelmi Propaganda sorozat, 1969 stb.), valamint a Külkereskedelmi kislexikon szerkesztője volt.

1972-ben, 76 éves korában kitüntették a Munka Érdemrenddel, de egy szívzműtét után a munkát is abba kellett hagynia.

„Ő volt a félproletár, a mindent félig tudó, mindentől félő, mit sem vállaló kisemberkék rántottleves-fürdőjéből kilépő értelem, érdeklődés, tudás. Csak a tudásban, a szépben, az alkotásban hitt.

Nem volt bátor, élete derekán törték meg, és szorították az örökös rettegés kongó, lidérces világába” – írta apám unokájának a „Velünk nem történt semmi...” című családtörténetében.

Forgács Vilmos, nagyanyám 1971-ben történt halála után, 1974-re teljesen magára maradt. Barátai mind elmentek, és bár miután leszereltem a katonaságtól, ismét együtt laktam vele, de húszévesen én sem figyeltem rá eléggé.

Ma már mennyi kérdésem lenne mindarról, amit a rám maradt bőröndben lévő dokumentumokból megtudtam! □

JOLSVAI ANDRÁS

Könnyű, nyári vízen járás*

Ami engem illet, én már az anyatejjel szívтам magamba a vizet. És ezt, persze, nem hevertem ki azóta se.

Duna-parti városban nőttem föl, nagy vízi élet volt nálunk tavasztól ősziig: hétvégéken, aki csak tehetett, vízre szállt: kielbootok, kajakok, tutajok, vízibuszok lepték el az újpesti Duna-ágot. Akkoriban fürödni is lehetett még a folyóban, noha már nem volt ajánlatos. Azért melegebb nyári napokon feketéllett a víz a felfűjt teherautóbelsőktől meg a klottgatyáktól. A homokos parton meg, amerre a szem ellát, piknikezők, horgászok, sportultizók, napimádók.

De a városi vízi világ központja kétség kívül a lámpagyári strand volt. Bizony, bizony, nem is illene egyszerűen strandról beszélni – igazi telep volt az, egy valóságos vízi város. Medencékkel, kabinokkal, sportpályákkal, csónakházakkal, éttermekkel. Aki számított, azt ott meg lehetett találni.

Akkoriban még én is számítottam – e tekintetben legalábbis – mindenestre tény, hogy a nyári hónapokban, hacsak valamelyik ifjúsági mozgalom (sajnos, már nem emlékszem kristálytisztán, melyik) tábora el nem szólított, reggeltől estig ott töltöttem az időmet. Mámorító volt, annyit mondhatok.

García Márquez azt mondja egy helyütt – Kolumbiában, nyilván –, hogy az emberrel minden fontos megtörténik kilencéves koráig. Ezzel maradéktalanul egyet is lehet érteni, talán csak a kilenchez illesztenék egy kóbor venet, a biztonság kedvéért, de ami a strandéleletet illeti, ott tényleg zsinórmértékül vehetjük a márquezi gondolatot. Gyereknek lenni egy strandon, ennél kevés jobb dolog van a világon. (Mellékszál: de azért van.)

Már a reggeli készülődésben is volt valami különleges. Strandpapucs, törülköző, fecske meg húsz deka cseresznye a kertünkéből. Ezekkel a kincsekkel – ja, meg

egy csontfésűvel – indultam napra nap a tízes villamoshoz. A megállóban már akadt néhány ismerős, a tuján szintén, amíg a kalauz a hetijegy érvényességét vizsgálta, kölcsön lehetett venni a sportlapot. (A nyári túra hírei: Machos a maródiak listáján, Berendi a kezdőcsapatban.) Aztán a hajógyárnál az embert megcsapta a friss, reggeli Duna-szag, s attól kezdve nemigen lehetett bírni vele, Kismegyernél megérkeztek a biciklisták, a merészebbje belekapaszkodott a villamos leakasztott ajtajába, úgy húzatta magát, a többiek meg süvítettek a nyomában – még meg sem érkeztünk, máris csupa nevetés volt a város szélé.

A bejárathoz, mint a futballstadionoknál, halványkékre festett korlátok vezettek – akkoriban valahogy többen voltunk minden pénztárnál. Pályaudvarokon, moziknál, uszodáknál muszáj volt terelni minket, tömeget. Pedig nem is mindannyian vettük a pénztár felé az irányt, mindig voltak, akik összefüggést láttak a belépődíj megtakarítása és a négygombócos fagyfalt ára között (volt is), ezért inkább átvették magukat a kerítésen. Palánkbérletnek hív-

Az Egyesült Izzó strandja

tuk ezt a megoldást, és nem is járt komoly veszéllyel, hisz akkoriban a strandok nem alkalmaztak még őrző-védőket meg harci kutyákat; ha egyáltalán, akkor is egy nyugdíjközeli kabinos kapta el az embert, megcsavarta a fülét, és azt kérdezte: Hát nem szégyelled magadat, édes fiacskám? Ezt tanultad otthon? (Úgynevezett költői kérdés volt, nem kellett válaszolni rá.)

Odabent aztán korlátlanok voltak a lehetőségek.

Lehetett először is focizni. Meg másodszor, harmadszor, negyedszer. Volt egy füves pálya, hátul, a strand végén, nagykapukkal, mellette homokos, kicsikkel. Vasárnaponta mindig tele volt mindkettő, óriási meccsek voltak, a Lámpagyár fakó játszott, mondjuk, a Víztorony csapatával, volt vagy ötven néző is, bíró, minden, ami kell. Ide csak úgy lehetett volna bekerülni, ha az embernek van egy komoly, fűzős bőrfocija, de hát az embernek jobbára nem volt ilyen, meg kellett várni az első sérülést, akkor addig serteptertélni a vonal mellett, míg valamelyik hátrafésült hajú, sörhasú hátvéd oda nem szólt: Nem akarsz beállni, kisöreg? Volt aztán a leeresztett kismedence, oldalára festett kapukkal, két milliméternyi vízzel az alján. Rettenetes derbik mentek ott, jött vissza a labda meg az ember a falról, nagy erővel, többet tanyáztál, mint a Móricz-novellák hősei – napi egy-két lábtörés nem számított kirívónak. Négyes meccsek mentek, a győztes benn maradt, ha kiestél, néha fél napokat is várhattál az újabb lehetőségre. Persze az igazi az volt, ha az ember hat-hét óra után győztesként szállt ki, megpihent kicsit a lúgos lábmósóban, aztán evett egy sós stanglit a gombánál, és másnapig királynak érezte magát.

Lehetett aztán lábtengőzni: ez volt a csúcsok csúcsa. Három pálya volt, fölfestve, padokkal, kompletten: egy a lugasnál, kettő a nagymedence mellett. Utóbbiak voltak a nehezebbek, mert az egyik oldalukat lezárta a medencéhez vezető lépcső támaszfala. Egészen speciális mozgást igényelt a szervafogadás, csak a lábfej belső részét volt szabad mozdítani finoman – a többi már a partner dolga volt.

Bejutni egy komoly lábtengőpartira – aki ezt elérte, már elért valamit az életben. A legnagyobb tengósokat a vörös Batányit meg a kis Mézest – olyan tisztelet övezte strandszerte, mint Gandhit fénykorában. Gyakran előfordultak ott a Benéék is, de nem sok söt ettek meg ezen a pályán. Igaz, a Zámbó–Noskó duó elég jól muzsikált.

Lehetett aztán pacalt enni a virágokkal borított étterem teraszán, száradni a medence melletti meleg kövön, és bámulni a nőket fürdőruhában a plédeken és natúr az öltözőfal résein. Elszaladt az idő, annyi bizonyos.

Lehetett persze úszni is – de az ilyesmire komoly ember csak végső esetben vetemedett. Magam olyankor se; ússzon, akinek végleg semmi nem jut az eszébe – ez volt az álláspontom.

Úszni, persze, tudtam rendesen. Nagyanyámnak az volt a véleménye, hogy férfiembernek a huszadik század második felében fel kell vértéződnie ezzel a tudással. Amikor betöltöttem az ötöt, kézen fogott, és elvitt a nagymedence partjára. Ott regnált Csukor úr, a világ első úszómestere, aki halála után szobrot kapott. (Ezt persze akkor még egyikünk sem tudta.) Középmagas, görbe lábú, rézbőrű Mark Twain-hős volt Csukor úszómester, s rekedt káromkodásokat üvöltött folyton örökké gyulladt hangszálain keresztül a világba. A nyakában ormótlan síp lógott, s főleg fenyített vele. Nagyanyám vett egy nagy levegőt, s miközben szelíden Csukor úszómester irányába tolt, igyekezett felsorolni összes betegséget a koraszülöttségtől a későn kelésig, így remélve különleges elbánást kisunokájának.

– Legyen egészen nyugodt, nagyságos asszonyom – sziszegte az indián, majd egy lendülettel felnyalábolt, és bevágott a nagymedence közepére. – Nyugalom, megéri a holnapot – vetette oda sikoltó nagyanyámnak, de azért volt némi csalódottság a hangjában.

Megértem. □

*Az írás Jolsvai András: Az újpesti személy című kötetében jelent meg. (Fekete Sas Kiadó, 2005.)

Miért pusztul az újpesti Farkas-erdő? 2. rész

A cikk első részének megjelenése óta az Újpesti Önkormányzat jóvoltából olyan rekreációs és sportcélú fejlesztések valósultak meg a Farkas-erdőben, amelyek szervesen illeszkednek az élhetőbb Újpestért megvalósuló önkormányzati tevékenységek sorába. A fejlesztés már önmagában is hozzájárult a Farkas-erdő adottságainak szélesebb körű kihasználásához, a sokszínű és egyben kulturált erdőhasználat megteremtéséhez, elterjedéséhez. Az eszközök, amelyek egyaránt szolgálják kortól és nemtől függetlenül mindenki sportolását, hihetetlen népszerűsége miatt az elmúlt időben. Mára kialakult az erdei tornapályát használók törzsközönsége, akik a többi erdőlátogatóval, kirándulókkal, kutyasétáltatókkal együtt élvezik az erdő nyújtotta új lehetőségeket. Különös módon az érintett erdő rész látogatottságának megnövekedése nem élezte ki az előbb említett csoportok közötti konfliktusokat, hanem éppen ellenkezőleg, az erdőbe különböző céllal érkező emberek nagyobb önmérsékletét váltotta ki. A tornapálya környékén a kutyasétáltatók visszafogják kutyáikat, így amit az erdőbe vezető pórázhasználatra figyelmeztető táblák és a rendőrségi ellenőrzések, bírságolások korábban nem tudtak elérni, egy fejlesztés eredményeként megvalósulni látszanak, legalább is az erdő e részében.

Ez a pozitív példa is azt bizonyítja, hogy egyáltalán nem reménytelen a Farkas-erdő helyzete, és létrejöhet egy olyan megegyezésen és kompromisszumokon alapuló terv, amely hosszú távon biztosíthatja az erdő természeti és rekreációs értékmegőrzését. Meggyőződésem, hogy a terv kidolgozásában meghatározó szerepet kellene vállalnia a Pilisi Parkerdő Zrt., a rendőrség és a civilek mellett az önkormányzatnak is. Ezzel kapcsolatos javaslatomat, immáron több mint egy hónapja, elküldtem a Káposztásmegyeri Részönkormányzat vezetőjének is, bízva a kedvező

fogadtatásban. A Pilisi Parkerdő Zrt. képviselőjével folytatott levélváltásaink nyomán sikerült egyetértésre jutnunk abban, hogy az erdő jelenlegi természetvédelmi állapota és az erdőhasználattal kapcsolatos visszásságok szükségessé tesznek egy minden érintett bevonásával megvalósuló egyeztetést. Az alábbiakban a Pilisi Parkerdő Zrt.-vel folytatott levelezés olvasható.

A Pilisi Parkerdő Zrt. első válaszelevele:

„Tisztelt Kriska György Úr,

Köszönjük a megkeresését. A felelős kutyatartásra való felhívással a Pilisi Parkerdő Zrt. lehetőségeihez képest mindig igyekszik foglalkozni. Társaságunk a kutyákkal kapcsolatos problémakör témájában január 24-én hívta össze az érintett civil szervezeteket az „Erdőben kutyával, felelősséggel” címmel rendezett kerekasztal beszélgetésre. Bővebben honlapunkon: „http://www.parkerdo.hu/index.php?pg=news_1_908”

Folyamatban van a felelős kutyatartással kapcsolatos tájékoztató kiadvány elkészítése, aminek terjesztéséhez az állatvédők és kutyás szervezetek segítségüket ígérték. Kollégáink kapcsolatban állnak a Farkas-erdő közelében működő Rex Kutyatartó Alapítvánnyal, akiket tájékoztatunk az Ön által felvetett problémáról. A jövőben számukra jelezheti, ha gazdátlan kutyával találkozunk. Szíves közreműködését előre is köszönjük.

A Farkas-erdőben megforduló erdész kollégáink figyelmeztetik a kutyát póráz nélkül sétáltatókat, ha találkoznak velük. Büntetés kiszabására sajnos nincs jogosultságuk.

Valóban létező probléma a Farkas-erdőben Ön által tapasztalt csúcsháradás. A problémát alapvetően a káposztásmegyeri lakótelep építése okozta. Az erdő és a lakótelep határán mai napig több méteres szintkülönbség található, vagyis, a lakótelep építésekor a talajszintet több méterrel lejjebb alakították ki. Ezzel párhuzamosan elvezették a

talajvizet is, ami így az eredeti vízszinthez képest akár 8-10 méterrel is lejjebb került. A kifejtett faegyedek gyökérzete ezt a változást nem tudja követni, nem „érte utol” a süllyedő vízszintet. Sajnos a vízellátás biztosításának mesterséges javítására jelenleg nem látunk reálisan kivitelezhető lehetőséget, az erdő megmentése a helyi viszonyokhoz alkalmazkodó, szárazságtűrő fajok alkalmazásával lehetséges. Az erdőben előforduló gallykupacok szükségesek a talaj tápanyag utánpótlása miatt, nem szabad kivinni őket az erdőből, hiszen a rovar- és gombafajoknak élőhelyül szolgálnak.

A kiépített sétautakon ismereteink szerint nincs gallykupac, az erdőben a sétálók által önkényesen kijárt, vagy a fakitermelés-kor időszakosan keletkezett ösvényeken előfordulhat. Az erdészeti szándéka, hogy az erdő látogatóit „vezessék” az erdőben, ne legyenek önkényesen kialakított utak. Így tudnak az erdészeti munkatársai a járt utak karbantartásáról gondoskodni, szemetet szedni, erdő egyéb élőlényeinek nyugodt élőhelyet biztosítani.

Az Ön által említett publikációhoz való információk gyűjtéséhez javasolom a Budapesti Erdészetről illetékes kollégám, Kovács Ferenc erdőgondnok megkeresését elérhetőségein: (kovacs.ferenc@pprt.hu, 0620/9846121).

Üdvözlettel:

Vígh Andrea, kommunikációs előadó,
Pilisi Parkerdő Zrt.”

Erdei tornaeszközök a Farkas-erdőben

Részletek a Pilisi Parkerdő Zrt.-nek írt második levélből:

„A felelős kutyatartással kapcsolatos kerekasztal beszélgetésükről már levelem megírása előtt tájékozódttam, amikor az elektronikus elérhetőségüket kerestem a honlapjukon. Cikkükben azonban éppen ellenkező előjellel merül fel a kutyatartók erdőlátogatása, mint a Farkas-erdőben.”

„Levelében azt írja, hogy a Farkas-erdő vízellátásának mesterséges javítására jelenleg nem látunk reálisan kivitelezhető lehetőséget. Én ilyen reálisan kivihető lehetőségnek tartom pl. a Csömöri-patak eredeti, a Farkas-erdő közelében haladó mederbe való visszavezetését, ami véleményem szerint a Farkas-erdőben is talajvízszint emelkedéshez vezethet. Levelében azt is írja, hogy az erdő megmentése a helyi viszonyokhoz alkalmazkodó, szárazságtűrő fajok alkalmazásával lehetséges. Ezzel kapcsolatban tisztelettel kérdezem, hogy ezen általános vélemény megfogalmazásán túl van-e esetleg valami konkrét intézkedési tervük a szárazságtűrő fajok telepítésével kapcsolatban”

„A gallykupacok erdőben való hagyását indokoló válaszát sajnos szakmailag nem tartom értelmezhetőnek, több szempontból sem. Egyrészt ezeket az esetenként több méter magas kupacokat az erdő déli akácosában halmozták fel, ahol a végletesen fajszegény élővilág nem képes ezek újraforgalmazására, így az itt hagyott gallyak nem fognak hozzájárulni az erdő rovar- és gomba élőhelyeinek gyarapításához, viszont tömegességüknel fogva járhatatlanná teszik az Ön által önkényesen kialakított utaknak nevezett erdei ösvényeket, amelyek járhatósága fontos feltétele az erdőben folyó természetismereti terepséták és sportprogramok sikeres lebonyolításának.”

A Pilisi Parkerdő Zrt. második válaszelevele:

„Tisztelt Kriska György Úr,

Köszönjük újabb megkeresését!

Sajnálatos, és nem csak a Farkas-erdőben jelentkező probléma, hogy vannak kutyatartók, akik nincsenek tekintettel az együttélés szabályaira. Ahogyan előző levelemben írtam, a Pilisi Parkerdő Zrt. munkatársainak

azonban nincs jogosultságuk bírságolásra. Ezt a kérdést törvények szabályozzák, amelyeket nem társaságunk hoz. Büntetés kiszabására például a mezőőrnek vagy közterületen a közterület felügyeletnek lenne jogosultsága, ezért javasoljuk az önkormányzat értesítését is a problémáról. Mi magunk is felhívjuk a figyelmet a problémára. Jelen helyzetben az ismeretterjesztés eszközei állnak rendelkezésünkre, amelyeket minél teljesebben igyekszünk kihasználni. Mivel azonban induló folyamatról van szó, kérem szíves türelmét ennek eredményeivel kapcsolatban. A Pilisi Parkerdő Zrt.-nek nem feladata a társadalmi jellegű problémák megoldása, ezekre egyedül nem is képes. Ezért szerveztük sok civil résztvevővel az Ön által is ismert kerekasztalt. Sajnálatos, hogy ennek csak egyik vetületét olvasta ki közleményünkől, holott a terület kezelőjeként mindenütt a szabályok betartására, a felelős viselkedésre való buzdítás a célunk. Nem mellesleg a résztvevők tanúsága szerint ez volt az első olyan megbeszélés, ahol a kutyásokkal egy asztalhoz ültek a gyalogos természetjárás, a természetvédelem vagy éppen a vadászok képviselői – vagyis minden érintett. A felelős kutyatartással kapcsolatosan, a párbeszéd elindításában kezdeményező szerepet vállalt társaságunk, hamarosan egy felelős kutyatartásról szóló kiadványt adunk ki, amiben egyértelműen szerepelnek a kutyasétáltatás szabályai. Az információk, szabályok ismeretének terjesztésére kampányokat tervezünk, amibe helyben bevonjuk a Rex Alapítványt. A probléma összességében a civil társadalom és a kutyás szervezetek odafigyelése, együttműködése és a hatósági jogkörrel rendelkezők segítségével nem oldható meg. Feltett szándékunk, hogy kezdeményezőként megszólítjuk mindezeket a szervezeteket a probléma megoldására.

A Farkas-erdőben tapasztalható csúcs-száradással kapcsolatosan is kérdezett. Az erdőben, így a Farkas-erdőben szükséges erdészeti munkák tervezését az erdészeti hatóság végzi, 10 éves erdőtervek szerint folyik a munka. Ha Ön szeretné a terveket megtekinteni, felhasználni, javasoljuk forduljon az erdészeti hatósághoz, hiszen a tervek a hatóság tulajdonát képezik. A kérdéses patak eredeti mederbe való vezetése valóban javíthatna a

terület vízellátottságán. A vízfolyás azonban nem a Társaságunk által kezelt területen folyik, nem mehetünk csak úgy oda elterelni egy patakot. Ha a rendezési, fejlesztési tervekben bárhol megjelenne a terület vízháztartását javító bármilyen megoldás, azt Társaságunk örömmel fogadná.

A fővárosi erdők esetében a természet, az erdőállomány megőrzése szempontjából az emberi terhelés jelenti a legnagyobb problémát. Ennek számos fajtája van, a légszennyezéstől kezdve az illegális hulladéklerakáson keresztül a rongálásokig. Ebbe a körbe tartozik a nem szabályos kutyasétáltatás és a taposási terhelés ugyanúgy. A sétautak azért létesülnek az erdőben, hogy a maradék zöld szigetek terhelését minél inkább csökkentsék, irányítsák. A megbecsülendő környezeti nevelési kezdeményezések éppen egyik alapköve a természet kíméletére való nevelés. Jó példával azt lehet célként kitűzni, hogy „minél kisebb lábnyomot hagyjunk az erdőben”. Ha az egyik terhelési módot nem sikerült még csökkenteni (elengedett kutyák), az nem jelenti azt, hogy a másik területen ne kellene fokozottan odafigyelnünk.

A Farkas-erdő alapvetően nem intenzív faanyagtermelést szolgáló terület, erre se a termőhely se a rekreációs használati igény nem teszi alkalmassá. Ha csak gazdasági szempontok szerint kezelnénk, akkor gazdaságosabban kivitelezhető nagy területű, akár az erdőtömb harmadát-felét érintő fakitermelések lennének a területen. Ez azonban nincs így, a fakitermelések alapvető célja az erdőborítás fenntartása, vagyis az életképes egyedek növekedésének folyamatos biztosítása. Bár az évszázadok során az emberi tevékenység igen nagymértékben megváltoztatta a környék környezeti feltételeit, egyértelműen rontotta az élővilág megmaradásának lehetőségeit, minden erőnkkel azon vagyunk, hogy a Farkas-erdő megmaradt szigetként még sokáig emlékeztessen a térség egykor igen gazdag élővilágára.

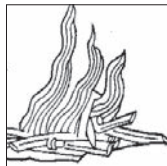
Köszönöm válaszem szíves tudomásul vételét!

Üdvözlettel:

Vígh Andrea, kommunikációs előadó,
Pilisi Parkerdő Zrt.” □

HIRMANN LÁSZLÓ

Jónák Gyula

Újpest 1840-ben keletkezett alapítólevelében már szó esik a tűz elleni védekezésről. A településeket fenyegető veszedelmek talán legpusztítóbbja volt a vörös kakas, amely könnyen röppent fel a házak tetejére. Ezért volt nagyon fontos, hogy Újpesten is megszerveződjék a tűzőrség. Ebben múlhatatlan érdemei voltak Jónák Gyulának.

A Jónák család 1880-ban költözött Újpestre. A Csokonai utcában lelt otthonra Jónák József honvédőrnagy és Lebstock Mária honvédfőhadnagy fia, Jónák Pál, aki édesanyját is magával hozta Újpestre. Ő maga több, mint négy évtizedet töltött el az önkéntes tűzoltóság kötelékében. Az egyenruhás, sokszor katonai fegyelmet követelő szolgálat nem állhatott távol a honvédhősök fiától. Újpest település szolgálata is kódolva volt a család történetében, hiszen idővel mindkét fia a város alkalmazottja lett.

Jónák Gyula egész alakos festményének részlete

Jónák Gyula mindösszesen négy esztendő volt, öccse, Antal pedig egy éves, amikor a család Újpestre költözött. Az idősebb fiú számára minta lehetett édesapja tevékenysége, mert idővel ő is a tűzoltó hivatást választotta. (Öccse 1907-től mint adópénztárnok dolgozott a városházán). Jónák Pálnak kezdetben művészi ambíciói voltak, rajzolni, festeni tanult. Rövidesen azonban iparostanonc lett, ám alighogy gyakorúvá lett, belépett az újpesti önkéntes tűzoltóság kötelékébe. 1894-től több, mint egy évtizedig teljesített díjtalan szolgálatot a testületen belül.

1903-ban a helyi sajtó büszkén írta: „Nyíltan valljuk és állítjuk, hogy az újpesti tűzoltó egyesület [...] a nagyobb városok tűzoltóságával is kiállja a versenyt.” Ebből a mondatból két vágy olvasható ki: a városi rang és a hivatásos tűzoltóság iránti sóvárgás.

A várossá gyarapodó Újpestnek professzionális tűzoltóságra volt szüksége. 1905 nyarán, többek között Jónák Gyula fáradhatatlan szervezőmunkájának köszönhetően, megszületett a hivatásos testület. Szent Flórián katonáinak száma ekkor így alakult: 4 hivatásos tűzoltó és 16 beosztott őrködött a település lakosainak nyugalma felett. Az ifjabbik Jónák őrsparancsnok lett, annak ellenére, hogy a tűz elleni védekezéssel kapcsolatos ismereteit a gyakorlatban szerezte, azaz szakirányú képzésben soha nem részesült. Ez lehet az oka annak, hogy 1909-től a hivatásos állomány parancsnoka nem ő, hanem Csepreghy Pál lett. A tűzoltóknak kezdetben nem volt önálló épületük, 1907-ig a városházán tartottak ügyletet, ekkor költöztek a Nyár utca 2. szám alá. Fából készült szertárunk azon a telken állt, amelyen rövidesen felépült a főgimnázium.

A kezdeti időszakban a hivatásos tűzőrségnek csupán szegényes felszerelése akadt. Egy lovakkal vontatható fecskendő, egy szerkocsi és két lajtos kocs (víztartály) állt rendelkezésre. Saját lóállománya sem volt a kivonuló egységnek. Éjszakai riadó esetén a város

szeméthordó igásait fogták be, nappali riasztás esetén pedig a település utcáin járó lovakat foglaltak le átmenetileg a vész elhárításának céljával. Csupán 1906-ban tellett egy pár állandó ló beszerzésére a várossá fejlődő nagyközségnek.

A tűzoltók munkája keserves volt. 1907-től 72 óra megszakítás nélküli szolgálatot egy 24 órás szabadnap követett. 1914-től, a háború kitörésétől a szolgálati idő 96 órára növekedett, mivel a legénységi állomány egyes tagjait bevonultatták katonának. (Közülük négy fő soha nem tért vissza a háború poklából).

Jónák Gyulában nagyon mélyen gyökeredzett a közösségért való ténykedés vágya. Nem csupán a tűzoltóság köszönheti létét az ő szervező munkájának. Az Oszmann-fivérekkel közösen azon buzgólkodott, hogy megszülessen az újpesti Önkéntes Mentő Egyesület is. Végül 1912-ben még a háború előtt megalakult a szervezet, dr. Oszmann Mór orvos igazgatása alatt.

Az első világháború a városáért sokat tevékenykedő Jónák Gyula életében is fontos állomás volt. A már nem túl fiatal, 38 éves férfit is besorozták, és a harcok egyik legádázabb frontjára, a szerb arcvonatra irányították. Itt is kamatoztatta szak tudását: 236 tüzesethez riasztották a háború alatt, amelyeket gyújtóbombák vagy gránátrobbanások okoztak. Jónák a fronton megbetegedett, ezért mint katonát hazarendelték. Új beosztását a fővárosi tűzörségnél kapta, és itt is teljesített szolgálatot egészen a háború végéig.

A forradalmakat követő időszakban újra Újpesten talált magának feladatokat. Segédkezet nyújtott az üzemi tűzoltóságok megszervezésében. A Wolfner bőrgyár, a Tungsram, a Pamutgyár és a Chinoin egyaránt felállította a maga tűzörségét. Azok a statisztikák, amelyek a kivonulások okait sorolják, indokoltá is teszik mindezt, hiszen a tűzfészek leggyakrabban ipari üzemekben alakultak ki.

A városi tűzoltóknak természetesen akkor is akadt dolguk, ha éppen nem szállt fel a füst sehonnan sem. Kivették a részüket a tűz megelőzésére hivatott kéményseprések szervezéséből, szükség esetén a közlekedési fennakadások elhárításából, az árvizek elleni védekezésekből is.

1923-ban átalakították az újpesti tűzoltóság szervezetét. Csepreghy Pál lett a megnövekedett állomány főparancsnoka, Jónák Gyula pedig beosztott parancsnokként működött mellette. Nagy szerencséje volt az újpesti tűz elleni védekezés ügyének, hogy ez a két kiváló férfiú egymással nem rivalizált, hanem közösen buzgólkodtak a település védelmének ügyén. Az első számú vezetőnek szüksége lehetett közvetlen munkatársa halatlan szakmai tapasztalatára. Elegendő, ha annyit említünk: Jónák Gyula az évtizedek során 850 tüzeset felszámolásában vett részt csak Újpest területén.

A tevékeny élet mellett arra is maradt ereje, hogy táplálja családjá, elsősorban nagyanyja emlékét. Lebstück Mária naplóját és képi ábrázolásait dr. Hegyaljai Kiss Géza történész rendelkezésére bocsátotta, aki 1935-ben meg is jelentette azokat a Hadtörténeti Közleményekben. Ugyanazon év március 15-én jelen volt, mikor a Csokonai utca 44. számú ház falán felavatták a ma is látható emléktáblát, amely a legendás női főhadnagynak állít emléket.

Jónák Gyula hősies erőfeszítéseit a kortársak is méltányolták. A Tűzoltó Királyi Díszérmét tudhatta magáénak, átvehette a 40 éves Tűzoltó Szolgálati Érmét. A hálás újpestiek felruházták az Önkéntes Tűzoltó Egyesület örökös tiszteletbeli parancsnoka címmel.

Szolgálati idejének vége felé már komoly tervek születtek egy modern, nagy kapacitású tűzoltó őrállomás kiépítésére. Janáky István építész terveiben tűztornyot, hatalmas garázst, raktárakat és ügyeleti helyiségeket is papírra vetett. Jónák Gyula legfeljebb a vázlatokat láthatta, hiszen a legendás parancsnok 1941-ben hunyt el, az új laktanyát pedig 1942-ben adták át rendeltetésének. Végképp nem ismerhette a hős tűzoltóknak emléket állító szoborcsoporthoz, amely ma a Leiningen utcai épület előtt áll. Siklódy Lőrinc alkotása szintén 1942-höz köthető, de eredetileg a Kun utcai tűzoltóság előtt állt, és csak a rendszerváltást követően került Újpestre.

Jónák Gyula emléke mégis él a jelenlegi újpesti tűzoltók körében. Az egész alakos ábrázolású olajfestmény, amely egyenruhában mutatja őt, ma a tűzoltólaktanya előcsarnokát díszíti.

Mednyánszky László: Szerbia 1914.

Az első világháború legelsőként megnyíló frontvonalára az Osztrák–Magyar Monarchia déli határa és Szerbia között húzódtott. A hírhedt szarajevói merényletet követően egy hónappal Bécs és Budapest közös uralkodója, Ferenc József hadat üzent szerb kollégájának, Péter királynak. „Megállj, megállj kutya Szerbia, majd ad neked a Monarchia!” – ezzel a jelmonddal vontak lelkesen harcba a magyar bakák. „(De hát 1914. június első napjaiban ki gondolatolt arra, hogy a háború démona már az ember kezébe adta a fegyvert, amelynek dörrenése visszhangzani fog majd millió anya szívében, és kínba, gyászba és vérbe borítja az egész világot?)” – írta Ballagó idő című regényében Fekete István, aki 18 évesen maga is harcolt.

A Monarchia csapatai 1914 júliusában nagyarányú offenzívát indítottak a Duna mentén. Belgrádot, az ellenség fővárosát magyar gyártmányú hadihajók (köztük a Maros névre keresztelt), folyami monitorok lőtték. A gyors győzelem azonban elmaradt, mivel Szerbia nagy szláv testvére és szövetségese,

Oroszország meglepően gyorsan tört be Galíciába, és oda a szerb frontról kellett átdobni az erőket. Ennek ellenére a második offenzíva során, 1914 decemberére az osztrák–magyar erők bevették Belgrádot.

A szerb fronton nem csupán Jónák Gyula, hanem öccse, Antal is harcolt. Azon szerencsések közé tartoztak, akik hazatértek a háborúból. Hadifestőként Mednyánszky László báró, akinek korábban pár évig műterme volt Újpesten, szintén megjárta Szerbiát. Megrendítő képekben elevenítette meg a háború borzalmait.

Szerbia sorsa végül 1915 őszére teljesedett be. Ekkorra Bulgáriával közösen harapófogóba fogták ellenfelei. A Balkán Montenegróval és Szerbiával együtt katonai közigazgatás, a Központi Hatalmak felügyelete alá került.

Döntő változásra a déli fronton a háború legvégén került sor. 1918 szeptemberében az antant francia csapatai nagy erővel törtek az Égei-tenger felől északi irányba. A gyors bolgár és török kapitulációt követően a Monarchia ellenfelei felmentették Szerbiát a megszállás alól. A háború a délszláv fronton is véget ért. □

A nap, a víz, a Duna volt az élete

Csukor László (1912–1987) úszómester, az újpestiek „Laci bácsija” ötven éven át nevelte, tanította a Tungsram strandon településünk fiataljait.

A „Tungi”-tól elválaszthatatlan alakját idősebb fiával, Lászlóval és menyével, Csaba fia feleségével, Amaryllal idéztük fel a mester Váci úti, egykori otthonában.

L.: – Édesapám Újpesten született 1912-ben, itt nevelkedett, az Egyesült Izzó-lámpa és Villamossági Rt.-ben sajátította el az autó-, motorszerelő szakmát. Az úszással már kisgyermekkorában megismerkedett. Édesanyja étkezdéje a fauszodával szemben, az Árpád út elején volt. A hajósok is odajártak sokszor enni. Apja, Csukor Jakab úszómester volt, így érthető, hogy már egészen fiatalon az UTE úszó- és vízilabdacsapatának sportolója lett. Az úszóedzői vizsgát 1934-ben, még a fauszodában tette le. Későbbi felesége, édesanyánk, Stróbl Erzsébet 10 éves korától a tanítványa lett. Apám akkor 17 éves volt, későbbi apósa rábízta a lányát Babit, vigyázzon rá, tanítsa meg jól úszni. A felügyeletből pár év múlva szerelem lett és holtig tartó házasság. Élcelődő szólásává vált: Tíz éves kora óta vigyáznom kell anyátokra!

A.: – Igazi sportember volt, egész nyáron a víz mellett dolgozott. Télen pedig rendszeresen síelt. Még utolsó éveiben is sífutott a Lidón. Nyugdíjazásáig az Egyesült Izzó alkalmazottja volt, a téli hónapokban sofőrködött, a garázsban dolgozott –, de nyáron a víz és a strand töltötte ki minden percét. A terület karbantartását szinte egyedül végezte, képes volt hajnali négykor felkelni, hogy saját ízlése szerint nyírja le a fűvet, készítse elő a medencét, a víz minőségét (klórozást) vagy ellenőrizze a biztonsági feltételeket, az öltözők tisztaságát. A nap bármely szakában: késő este, vagy éjszaka is fölcsöngették, ha probléma volt. S azonnal ment ki intézni, irányítani a teendőket. Soha nem volt annyira rendben a strand, mint az ő idejében.

– *Honnan ez a kötődés? Gondolom, nemcsak a víz szeretete motiválta.*

L.: – 1937-ben az építés kezdetekor is itt volt, a jegenyest és a fűzfákat is ő ültette, anyám is sokszor vele volt. Élete teljesen összekapcsolódott a vízisport-teleppel.

– *A háború után újabb megpróbáltatások jöttek. Mennyiben érintette a családot az ötvenes évek sötét időszaka? Szóba jött az emigráció?*

L.: – A forradalom után elmentem Kanadába. Először úgy volt, hogy az egész család kivándorol. Összepakoltak, hogy sok máshoz hasonlóan elhagyjuk az országot.

A.: – Ahogyan a történetet később sokszor hallottuk: Laci bácsi azt mondta Babinak, hogy ő még lemegy az uszodába. Lement, körülnézett és megérezte a Duna illatát... Amikor visszajött, azt mondta, fölrobbantották a hidakat, nem lehet sehová menni. Laci fia másnap egyedül kelt útra.

– *Édesapját nem érték inzultusok '56-ot követően?*

L.: – De sajnos. Október 23-a után valamelyik napon az Izzóból kiküldték teherautóval, hogy a gyárból elvitt bicikliket, motorokat szedje össze és hozza vissza. A Köztár-

Csukor László a fauszodában feleségével

saság téren észrevett egy vérző embert, oda-ment hozzá, hogy megnézze, segíthet-e? Valaki lefénnyképezte. 1958-ban egy éjjel elvitték az ÁVÓ-sok, senki nem tudta miért, hová. Többen próbáltak tudakozódni felőle, de senki nem tudott semmit. Ő persze elmesélte a börtönben, hogy csak segített annak a tanárembernek. Próbáltunk minden eszközzel segíteni neki, de nem tudtuk hol lakott a férfi. Apám siralomházba került, sürgetett az idő. Megvádolták, hogy részt vett a forradalomban. A házat is elvették, fényképeket, leveleket koboztak el, súlyosbította a helyzetet, hogy én előtte disszidáltam.

A.: – A férjem emlékezett rá, hogy a környéken valahová bevitte apósom azt a vérző embert, mert mondta, hogy ott lakik. Férjem és az anyósom házról házra járt, minden lakásba becsengettek, keresték a tanárt. Végül megtalálták, így sikerült elkerülnie Laci bácsinak a komolyabb büntetést. Alaposan meghurcolták az egész családot, a házat később újra kellett vásárolnia. Mégsem ment el külföldre.

– *Laci bácsi a bitófát és börtönt is szerencsén elkerülte. Hol folytatta a munkát?*

L.: – 1958-59-től már végleg csak az uszodában dolgozott. Előtte az Izzó anyagbeszerzőjeként teherkocsival fuvarozott.

A strand korszerűsítésének minden mozzanatában jelen volt a továbbiakban is.

– *Ezidőtől szinte már minden újpesti emlékszik az alakjára. Ő volt „az” úszómester, úszóedző!*

A.: – Sajátosan oktatott: kiabált gyerekekkel, felnőttekkel. Mindig azt mondta, én nem babusgatom őket, babusgassák a szüleik, viszont biztosan megtanulnak úszni! Minden tanítványáról tudott, külön füzetbe vezette nevüket, címüket, az időpontot, hogy mikor járt hozzá stb.

– *Gondolom, a családtagoknak kötelező volt az úszástudás!*

L.: – Sőt! Engem kissé durvábban tanított. Bevitt a Duna közepére kielboattal, azt mondta: Laci, ugorj! Kicsit tudtam már úszni persze, de nem volt könnyű. Mindenáron úszót akart belőlem nevelni. Én pedig nem szerettem a 16 fokos vizet, hideg volt nekem. Sétált a parton, nekem meg úszni kellett a hosszokat egymás után. Később az Izzó csapatában vízilabdáztam. Egy meccsen megsérültem, torkon rúgtak, apám húzott ki a medencéből, akkor „kiszálltam a vízből”. Így lettem kajakos.

A.: – Még pedig milyen kajakos! Észak-amerikai bajnokságot, világversenyeket nyert, a mai napig, ha kajakba ül, nyer. Ma is korosztályos világbajnok.

L.: – Azt mondtam, ha megvernek, abbahagyom, de eddig még nem sikerült. Azért tavaly abbahagytam, megnyertem a rövid- és hosszú távot is – vannak jobb dolgok is a világon, mint állandóan vízen lenni. Elég volt, már nem edzek annyit. Ezentúl a Balatonon vitorlázom majd.

Nálunk szinte az egész család kötődik a vízi sportokhoz, öcsém is úszott gyerekként

A Tungi strandon az '50-es években

az egykori olimpiai helyezett úszó Boros Kati pedig az unokahúgom.

A.: – Apósom a lányomat, Sonját úgy tanította, hogy 3 éves korában bedobta a mélyvízbe, én persze ott aggodalmaskodtam a parton. Elzavart; azt mondta menj innen, ne zavarj minket! Egymás után 5-ször vagy 6-szor bedobta. Laci lánya, Timi is ugyanennyi idős volt, mindkét kislány így tanult meg úszni. Engem nem ő tanított. Éppen ezért egyszer, mikor Jugoszláviában együtt nyaraltunk, ugyanúgy kiabált velem is, hogy milyen rosszul veszem a levegőt tempózás közben. Amikor fiatal srácok ugráltak a tengerbe, apósom már automatikusan a nyakában lógó sípot kereste, hogy megállítsa őket.

L.: – A feleségem és a sógorom is tőle tanult. Újpesten szinte mindenki a keze közé került. Erről kedves sztori jut eszembe. Apám természetesen kijött többször hozzánk látogatóba. Egy alkalommal Floridában, a tengerparton nyaraltunk. Hallották a magyar szót, s két férfi megszólított minket. Mikor apám megfordult, az egyik megdöbbenve ismerte fel, mit keres itt Laci bácsi?

– *Akit ő tanított, biztos úszóvá vált. Úszómesterként ennél sokkal több felelősséget is vállalt.*

L.: – Az ötvenes évek végén ingyen vállalta száz árva gyermek úszásoktatását a Fóti Gyermekvárosból.

A.: – A hatvanas években a Duna holtágába esett egy lovaskocsi a lovassal és két lovával. Apósom egyedül volt a közelben, de hallva a kiabálást, rohant segíteni. Elszántságáról és segítőkészségéről, a sikeres mentésről az akkori újságok is írtak.

– *A család élete az uszodához kötődik, Laci bácsi sokszor a munkáját helyezte előtérbe. Hogy viselte ezt az édesanya?*

A.: – Végtelen türelemmel és a víz szeretetével: közös érdeklődési körük volt, anyósom is úszott fiatal lányként. Babi az Izzóban könyvelőként dolgozott nyugdíjazásáig, a fiúk is ott tanulták a szakmát. Sőt, anyósom nyugdíj után természetes, hogy az uszodában kabinozott. Szinte minden ponton összekapcsolódott az életük, reggeltől estig az egész család a Tungin volt. Ezért vagyunk lelki betegek, hogy ilyen iszonyatos állapotban van jelenleg a terület. Még a kis lányommal én is minden nap ott voltam a parton. Ma már véletlenül

sem megyünk arra. Sokszor fürdőruhában szaladtunk át, a nap bármely szakában. Olyan volt, mintha nyaraló övezetben laktunk volna.

– *Mindkét fiú Kanadába emigrált. Most mégis itthon beszélgetünk. Nem csak Laci bácsi nem tudott végleg elszakadni?*

A.: – Kanadában együtt dolgozott a két fivér, szerszámkészítő vállalkozásban. 16 évig kinn voltunk, apósom, anyósom sokszor jöttek hozzánk. Nagyon tetszett Laci bácsinak minden, de a világért nem maradt volna ott. 1981-ben már itt született a lányom. Szerettük volna ha a nagyszülei közelében cseperedik fel.

– *Azt gondolom ki is használták ezt az időt. Együtt volt a család.*

L.: – Amikor csak tehettük. Apám sajnos később a nagyon sok naptól bőrrákot kapott, de amíg lábra tudott állni minden nap kiment a Tungira. Egy évig feküdt itthon, ha probléma adódott a strandon tőle kértek tanácsot, rögtön szólt az öcsémnek, mit csináljon hova menjen. Éjszaka én, nappal Csabáék vigyáztak rá. Anyám hét évvel élte túl – a hetes szám itt is meghatározó volt, mint életükben mindig.

A.: – Laci bácsi utolsó kívánsága is az volt, hamvait szórjuk szét az uszodában. Halála után a család gránit emléktáblára vésette a strandon: „50 év a medence partján”. Az uszoda bezárása előtt e kis emlék megsérült, ezért hazahoztuk.

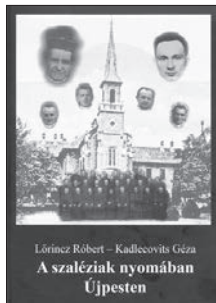
A '90-es évek végén anyósom meghalt, majd 2004-ben a férjem is váratlanul utánuk ment. Ebben a házban azonban mindannyiuk emléke a mai napig velünk van.

Apósom utolsó krétafelirata a pinceajtón: „csukd be” – ha elmosódik, kijavítjuk. □

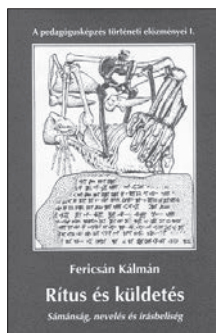

Laci bácsi és felesége az unokákkal

Könyvek Újpestről

A szalézi rend 1913-ban kezdte meg ifjúságnevelő munkáját Újpesten, a Clarisseumban. Az elmúlt évben boldoggá avatott Sándor István is ebben az intézetben végezte áldozatos tevékenységét, s tartott ki meggyőződése mellett haláláig, a rend feloszlatása ellenére is. Lőrincz Róbert és Kadlecovits Géza tollából eddig nem ismert tényeket, újpesti szaléziak portréit olvashatjuk. A könyv lapjain több megszólaló személyes emlékein keresztül ismerhetjük meg az 1950-ig virágzó történeti időszakot, a rend mellett működő cserkészcsapatok életét. A múlt mellett a jelennel is foglalkoznak a szerzők, a rendhez ma kötődők közvetlen élményein keresztül. A közel 100 fotó mellett, történeti adattár, kronológia egészíti ki a hézagpótló tanulmányt. A kötetet Újpest Önkormányzata minden kerületi oktatási intézmény könyvtárába, egyházi és civil szervezetekhez és az Újpesti Helytörténeti Gyűjteménybe is eljuttatja.

A sporttörténészként és városvédőként egyaránt ismert szerző, Újpest közelmúltjának kiemelkedő pedagógus-egyénsége ezúttal nem kisebb feladatra vállalkozott, mint arra, hogy négy kötetben megírja választott hivatásának keletkezéstörténetét. A sorozat most megjelent első részében, Ritus és küldetés címmel az emberiség történelmi korszakait sorra véve összefoglalja és elemzi a „beavatott emberek”, sámánok, mesterek, tanítók és tanárok pályára való alkalmasságának valamennyi tényezőjét. Fericsán Kálmán munkájában összehasonlítja a különböző kultúrák hagyományait, az eltérő eszmeáramlatokat és filozófiákat. Önálló fejezetet szentel az írás nélküli és az írásbeliséggel rendelkező ősi kultúrák bemutatásának. Az Agroinform Kiadó által megjelentetett kötetet időrendi áttekin-tés, szakirodalmi és forrásjegyzék egészíti ki.

Értéktárba került az Értesítő

Az újpesti képviselőtestület a hungarikumokról szóló jogszabály alapján, március 5-én életre hívta a Települési Értéktár Bizottságot, azzal a szándékkal, hogy a testület tartsa nyilván azokat az egyedi javakat (épületeket, kulturális emlékeket, természeti adottságokat stb.), amelyek sajátosan városunkhoz kötődnek. A grémium 2/2014. III. 6. határozatával elsőként lapunkat, az Újpesti Helytörténeti Értesítőt vette a védendő értékek listájára.

Sándor István-díj

Május 30-án, az újpesti Városháza dísztermében került sor a Sándor István Újpest Gyermekéért díj átadására. Elismerésben részesült: Gubán Róbertné, a Homoktövis Óvoda óvodapedagógusa, vezetőhelyettese; a Lázár Ervin Általános Iskola nevelőtestülete (nevükben Pál Lászlóné igazgatónő vette át a kitüntetést); Nitscné Szeles Zsuzsanna, a Benkő István Református Általános Iskola és Gimnázium pedagógusa; Péntekné Harrach Zsuzsa, az Újpesti Homoktövis Általános Iskola fejlesztőpedagógusa, valamint Sebestyén Cseke Ilona, a Pécsi Sebestyén Ének-zenei Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola pedagógusa. A kitüntetések Wintermantel Zsolt polgármester adta át.

Konferencia a holokausztról

Június 12-én, a Városháza dísztermében került sor a Nemzetegység, pozitív gondolatok a zsidó–keresztény együttélésben, a holokauszt üzenete Újpesten című konferenciára. A Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, valamint a Barankovics Izraelita Műhely közös rendezvényét Wintermantel Zsolt polgármester nyitotta meg. A rendezvény előadói a vészkorszak 70. évfordulóján Újpestre, az egykori iparvárosra; a helyi kulturális élet korábbi színtereire és alakjaira; a hajdan virágzó zsidó hitközségre; a zsinagóga és az emlékfal történetére és az áldozatokra emlékeztek.

Júniusi számunkban az 1., 6., 13., 14., 15., 21., 29., 30. és a 31. oldalon látható fotókat az Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény bocsátotta rendelkezésünkre.